

**UCHWAŁA NR III/24/2024
RADY GMINY SOMONINO**

z dnia 10 lipca 2024 r.

w sprawie przyjęcia Programu opieki nad zabytkami Gminy Somonino na lata 2024-2027.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 609 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840 z późn. zm.) po uzyskaniu opinii Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program Opieki nad Zabytkami Gminy Somonino na lata 2024-2027”, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Somonino.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Andrzej Soltysek

Załącznik do uchwały Nr III/24/2024
Rady Gminy Somonino
z dnia 10 lipca 2024 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOMONINO NA LATA 2024-2027

Autor:

Mateusz Wrześniewski

SPIS TREŚCI

<i>1. WSTĘP</i>	<i>3</i>
<i>2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>4</i>
<i>3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ</i>	<i>19</i>
<i>4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW</i>	<i>21</i>
<i>5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO</i>	<i>25</i>
<i>6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY</i>	<i>48</i>
<i>7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT</i>	<i>89</i>
<i>8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>91</i>
<i>9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>94</i>
<i>10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>97</i>
<i>11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>104</i>
<i>12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>107</i>

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOMONINO

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Somonino na lata 2024 – 2027” jest ukierunkowanie polityki Samorządu, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”. Art. 86 stwierdza, że „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie”. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2023, poz. 951) z późn. zm.

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego i powiatowego programu opieki nad zabytkami.

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu

lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40 ze zm.).

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2023 r. poz. 977 ze zm.).

Na mocy ustawy w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż plan ogólny powinien w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 13b pkt. 3 lit f),

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków (w tym krajobrazu kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15 ust. 3 pkt 6).

Wymagania w zakresie ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39 ust. 3 pkt 2, ust. 2 pkt 2). Projekt zarówno planu miejscowego, jak i planu województwa wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 51. ust. 1. wskazuje, że sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego decyzje wydają w odniesieniu do:

- 1) inwestycji celu publicznego oznaczeniu krajowym i wojewódzkim - wójt, burmistrz albo prezydent miasta w uzgodnieniu z marszałkiem województwa;
- 2) inwestycji celu publicznego oznaczeniu powiatowym i gminnym - wójt, burmistrz albo prezydent miasta;
- 3) inwestycji celu publicznego na terenach zamkniętych - wojewoda.

Zgodnie z art. 53 ust. 2 pkt. 4 powyższe decyzje wydaje się po uzgodnieniu z: wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Art. 64. ust. 1. wskazuje, że przepisy art. 51 ust. 2-3, art. 52, art. 53 ust. 1a-1d 3-5a i 5c-5j, art. 54-56 (wszystkie związane z zasadami lokalizacji inwestycji celu publicznego) stosuje się odpowiednio do decyzji o warunkach zabudowy.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2023 r. poz. 682 ze zm.).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust 2 pkt. 3).

W art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust. 3 pkt 4).

Wg art. 39 ust. 3 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wg art. 39 ust. 4 Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy lub rozbiórki gazociągu przesyłowego, linii przesyłowej elektroenergetycznej albo rurociągu dalekosiężnego ropy naftowej lub produktów naftowych, a także gazociągu, linii elektroenergetycznej albo rurociągu ropy naftowej lub produktów naftowych dochodzących do granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39 ust. 1).

Decyzja o pozwoleniu na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydana po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 29 ust. 7 stwierdza, że roboty budowlane, o których mowa w ust. 1–4, wykonywane:

- 1) przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków – wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę,
 - 2) na obszarze wpisanym do rejestru zabytków – wymagają dokonania zgłoszenia
- przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 7 tej ustawy wprowadzone zostaje pojęcie audytu krajobrazowego. Identyfikuje on krajobrazy występujące na całym obszarze województwa, określa ich cechy charakterystyczne oraz dokonuje oceny ich wartości (także pod kątem walorów zabytkowych i krajobrazu kulturowego).

Art. 8 ustawy wskazuje zmiany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2023 r. poz. 571).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4 ust. 1 pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 16 i 19b, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2022 r. poz. 2556 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 2 lit. f określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji środowiskowych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, w tym między innymi zbioru dziedzictwa geologicznego, geomorfologicznego i archeologicznego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 ze zm.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2 ust. 2 pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6 ust. 1 pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16 ust. 1 park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16 ust. 3 ust. 5).

Art. 83a ust. 1 wskazuje, że zezwolenie na usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

Zasady naliczania opłat za usunięcie drzew i krzewów przedstawiono w art. 84-87 ustawy i zgodnie z art. 84 ust. 8 decyzję w tych sprawach podejmuje właściwy organ do wydania zezwolenia (w tym także konserwator zabytków).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 344).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13 ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 13 ust. 5 stwierdza, że sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się na wniosek nabywcy o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku,

podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Podobny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomości gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73 ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84 ust. 4).

Zgodnie z art. 96 ust. 1. podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział, z uwzględnieniem ust. 1a, stwierdzającego, że odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa w ust. 1 wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 70).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194 ze zm.).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 385),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2393),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 164 ze zm.),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 2120),

- ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (t. j. Dz. U. 2023, poz. 887, ze zm.).
- ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (t. j. Dz. U. Nr 39, poz. 311 z pon. zm.).
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (t. j. Dz. U. 2015, poz. 774, ze zm.).
- ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t. j. Dz. U. 2023, poz. 1597, ze zm.).
- ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (t. j. Dz. U. 2023, poz. 1450).
- ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (t. j. Dz. U. 2023, poz. 1356, ze zm.).
- ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t. j. Dz. U. 2023, poz. 70, ze zm.).
- ustawa z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadku i darowizn (t. j. Dz. U. 2023, poz. 1774, ze zm.).
- ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (t. j. Dz. U. 2023, poz. 28, ze zm.).

Kolejny element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 81);
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2022 r. poz. 1388 ze zm.).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2019 poz. 1470);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 21 maja 2018 r. w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać ochrona przechowywanego i przewożonego zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2018 poz. 1134),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 grudnia 2017 r. w sprawie ksiąg ewidencyjnych prowadzonych przez podmioty gospodarcze wyspecjalizowane w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 poz. 2249);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie sposobu ustalania wysokości i rozliczania dotacji celowej na wyposażenie w zabezpieczenia techniczne pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 1384);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 928);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015 poz. 1275);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 poz. 110);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 nr 89 poz. 510);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 nr 124 poz. 1304 ze zm.);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 nr 75 poz. 706);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 nr 71 poz. 650);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 nr 30 poz. 259).

Warto wspomnieć również o konwencjach międzynarodowych, które zostały w dużej części ratyfikowane przez Polskę lub ich przepisy są stosowane w praktyce. Są to:

- Konwencja Haska (II Protokół),
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż 1972 (ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.),

- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego, Grenada 1985 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS (Toledo-Waszyngton 1987),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta 1992 (ratyfikowana w 1996 r.),
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, Florencja 2000 (ratyfikowana w 2004 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, Paryż 2003 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005 (ratyfikowana w 2007 r.).
- Dokument The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas - przyjęty przez 17 Zgromadzenie Generalne ICOMOS w 2011 r.
- Nowa Karta Ateńska 2003 - Wizja miast XXI wieku, Lizbona, 20 listopada 2003 r.
- Zalecenie UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęta na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2011 r.

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),
- instrumentami muzycznymi,

- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6 ust. 2 ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku nieruchomego oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzi w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł

- malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pasteli, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
 - 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
 - 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
 - 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
 - 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1-12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro

– na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony

dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. Na rok 2023 w całym kraju było 125 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii

rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

na lata 2019–2022 to Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym
3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych

zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie

przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągania ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów. Droga do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),

- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 2021 – 2024

Wojewódzki program opieki nad zabytkami określa cel, priorytety i typy działań związanych z opieką nad zabytkami w województwie pomorskim. Program został przyjęty uchwałą nr 455/XXXVIII/21 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 29 listopada 2021 r. w sprawie przyjęcia Wojewódzkiego Programu Opieki Nad Zabytkami w Województwie Pomorskim na lata 2021-2024. Dokument stanowi kontynuację poprzednich perspektyw programowych, a jego głównym założeniem jest stworzenie odpowiednich warunków dla kreowania i realizowania zadań z zakresu ochrony zabytków na terenie województwa pomorskiego oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego, jako czynnika wpływającego na realizację planów rozwojowych regionu w zakresie jakości życia mieszkańców oraz wzrostu konkurencyjności gospodarki.

W treści Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami wyznaczono następujące priorytety i działania:

Priorytet I: Zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu.

Priorytet ten będzie realizowany poprzez następujące kierunki:

Ochrona dziedzictwa kulturowego służąca budowaniu tożsamości regionalnej

W ramach kierunku do realizacji wskazano następujące działania:

- Uwzględnianie zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zapewniających ochronę zabytków (w tym archeologicznych) oraz wartościowych elementów krajobrazu kulturowego, a także dobrą kontynuację krajobrazową struktur osadniczych, w tym zapobieganie niekorzystnym zjawiskom suburbanizacji;
- Działania na rzecz ochrony wyróżniających się krajobrazowa obszarów' z charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej zabytkami;
- Działania wspierające konserwację, renowację i rewaloryzację:
 - obiektów charakterystycznych dla regionu - elementów dziedzictwa morskiego i rzecznoego, a także obiektów architektury drewnianej i szkieletowej oraz modernistycznej,
 - obiektów sakralnych (kościół, klasztor, kaplice, kapliczki przydrożne, cmentarze, kalwarie itp.),
 - zespołów dworsko- i pałacowo-parkowych, a także parków, ogrodów i zieleni komponowanej;
- Ochrona i konserwacja:
 - - zabytków archeologicznych,
 - - zabytków ruchomych, w tym zbiorów muzealnych i archiwaliów;
- Działania na rzecz trwałego zachowania i użytkowania obiektów zabytkowych poprzez montaż urządzeń niezbędnych dla zapewnienia właściwych warunków przechowywania i eksponowania zabytków ruchomych i muzealiów', a także montaż specjalistycznych instalacji zabezpieczających przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą;
- Wspieranie działań na rzecz adaptacji obiektów zabytkowych do nowych funkcji (np. na cele kulturalne, edukacyjne, użyteczności publicznej);
- Oznakowywanie obiektów zabytkowych.

Opieka nad zabytkami

W ramach kierunku do realizacji wskazano następujące działania:

- Działania służące poprawie stanu zachowania zabytków, w tym konserwacja, renowacja i rewaloryzacja;
- Wykonywanie specjalistycznych opracowań badawczo-dokumentacyjnych zabytków oraz obszarów zabytkowych obejmujących:
 - - inwentaryzacje architektoniczno-konserwatorskie,
 - - ekspertyzy techniczne i konserwatorskie,
 - - badania konserwatorskie, architektoniczne i archeologiczne,
 - - programy prac konserwatorskich i restauratorskich;
- Zabezpieczanie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż specjalistycznych instalacji i zabezpieczeń);
- Znakowanie i ewidencjonowanie zabytków.

Priorytet 2: Upowszechnianie i popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu.

Priorytet ten będzie realizowany poprzez następujące kierunki:

Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym

W ramach kierunku do realizacji wskazano następujące działania:

- Promocja zabytków, w szczególności obejmująca charakterystyczne zabytki regionu: dziedzictwa morskiego i rzeczno, a także obiektów architektury drewnianej i szkieletowej oraz modernistycznej,
- Wspieranie działań edukacyjnych i promocyjnych oraz popularyzujących wiedzę o dziedzictwie kulturowym województwa pomorskiego - w szczególności takich jak:
 - - konferencje, warsztaty, konkursy,
 - - publikacje książkowe i foldery;
- Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowania obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo;
- Współpraca z instytucjami kultury oraz jednostkami naukowymi w zakresie rozpoznania regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz wymiany informacji o jego zasobach;

- Digitalizacja i udostępnianie zasobów o dziedzictwie kulturowym regionu;
- Tworzenie i oznakowanie szlaków kulturowych.

Wspieranie działań na rzecz zachowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego

W ramach kierunku do realizacji wskazano następujące działania:

- Wspieranie działań dążących do pełnego rozpoznania i identyfikacji przejawów niematerialnego dziedzictwa kulturowego poprzez współpracę ze specjalistycznymi instytucjami i ekspertami;
- Wspieranie przedsięwzięć dokumentacyjnych i wydawniczych zmierzających do popularyzacji przejawów niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- Wspieranie inicjatyw zmierzających do aplikacji o wpis na krajową listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego;
- Wspieranie lokalnych grup i organizacji w działaniach polegających na kultywowaniu tradycji i obyczajów, upamiętniających wydarzenia i postaci historią, tradycjami i rzemiosłem;
- Wspieranie działań edukacyjnych i promocyjnych oraz popularyzujących wiedzę o niematerialnym dziedzictwie kulturowym;
- Wspieranie działań związanych z organizacją konferencji, wystaw, przedstawień i festiwali prezentujących przejawy niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami w swojej treści uwzględnia zapisy Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami, a działania programowe na okres obowiązywania niniejszego dokumentu są zgodne z celami zawartymi w programie wojewódzkim.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO DO ROKU 2030

Projekt Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 został przyjęty na podstawie Uchwały nr 914/190/20 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 15 października 2020 roku. Strategia wojewódzka stwierdza, że region posiada duży potencjał do rozwoju usług czasu wolnego, w tym związanych z turystyką oraz ofertą sportową i kulturalną. Jego wykorzystanie wiąże się jednak z zapewnieniem różnorodnej oraz kompleksowej oferty, przyciągającej zarówno osoby spoza regionu,

jak i mieszkańców. Realizacja strategii przebiegać będzie wg wyznaczonych celów strategicznych oraz zawartych w nich celach operacyjnych.

Z punktu widzenia niniejszego programu największe znaczenie ma cel operacyjny nr 3.3. „Turystyka i oferta czasu wolnego”, wskazując przy tym, że wysoka atrakcyjność turystyczna, unikatowe walory przyrodnicze i kulturowe, widoczna zmiana oczekiwań odwiedzających województwo - związana ze skutkami pandemii COVID-19 - oraz coraz większa świadomość zdrowotna i starzenie się społeczeństwa, składają się na główne przesłanki rozwoju oferty turystyki aktywnej (w szczególności rowerowej, wodnej, jeździeckiej), krajoznawczej, wypoczynkowej, prozdrowotnej, karawaningowej, kulinarnej, agroturystyki czy ekoturystyki, a także rekreacji.

Kluczowe znaczenie będzie miał również rozwój wysokiej jakości oferty turystycznej oraz czasu wolnego pozwalającej na wydłużenie sezonu turystycznego, np. poprzez rozwój turystyki uzdrowiskowej czy biznesowej.

Coraz większa presja turystyczna na środowisko naturalne oraz negatywne zjawisko „overtourismu”, skutkują potrzebą uwzględnienia w planowanych działaniach zasad racjonalnego gospodarowania przestrzenią oraz korzystnego oddziaływania na klimat i środowisko. Wciąż dostrzegalne deficyty w budowaniu sieciowych produktów turystycznych oraz niewystarczająca współpraca wszystkich interesariuszy, w tym jednostek samorządu terytorialnego i podmiotów branży turystycznej przy tworzeniu wspólnej oferty powodują konieczność wypracowania i wdrożenia nowoczesnych systemów współdziałania przy kształtowaniu oferty turystyki i czasu wolnego.

W ramach celu strategicznego pn. „Otwarta wspólnota regionalna” przewidziano do realizacji cel operacyjny nr 2.3 „Kapitał społeczny”. Wskazano przy tym, że kluczowym elementem procesu wzmacniania kapitału społecznego regionu jest jego potencjał kulturowy – budujący poczucie lokalnej, regionalnej, narodowej i europejskiej tożsamości. Widoczne są jednakże deficyty w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego. Ponadto, pomimo znacznej pozytywnej zmiany w ostatnich latach, instytucje kultury nadal w zbyt małym stopniu włączają się w działania na rzecz społeczności lokalnych. W szczególności w ramach partnerstw, np. z instytucjami edukacyjnymi czy pomocy społecznej. W związku z powyższym, niezbędne są działania służące podnoszeniu kompetencji kadr kultury w zakresie animacji społecznej na poziomie lokalnym.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego określa podstawowe zasady polityki przestrzennej województwa. Preferowanym kierunkiem rozwoju struktury przestrzennej województwa jest **POLITYKA RÓWNOWAŻENIA ROZWOJU**, przejawiająca się kształtowaniem ośrodków, pasm i stref aktywności, warunkujących rozwój przedsiębiorczości i innowacji w miejscach, które są i będą wybierane przez mechanizmy gospodarki rynkowej oraz aktywne inicjowanie i wspomaganie przedsięwzięć samorządów lokalnych i podmiotów publicznych, przy jednoczesnym zachowaniu cech, zasobów i walorów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu warunkujących wysoką jakość życia i zdrowie mieszkańców.

Zgodnie z Planem w ramach systemu ochrony środowiska kulturowego ustanowiono następujące zadania polityki przestrzennej, polegające na:

1. Zachowaniu i eksponowaniu przestrzennych świadectw tradycji morskich kraju i województwa, najwartościowszych zespołów i obiektów środowiska kulturowego, wzmacniających wizerunek regionu jako integralnego elementu środowiska kulturowego Europy Bałtyckiej.
2. Zachowaniu różnorodności kulturowej województwa oraz zapewnieniu dostępności zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego jako atutu w rozwoju zrównoważonym i konkurencyjności przestrzeni województwa.

Zadania te powinny być realizowane poprzez:

- a) Ochronę różnorodności dziedzictwa kulturowego wykształconego w wyniku wielu procesów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej.
- b) Ochronę zachowanych zespołów obiektów zabytkowych o wyrazistej tożsamości – nawet jeśli poszczególne obiekty nie posiadają wybitnej wartości historycznej lub artystycznej.
- c) Wprowadzanie funkcji umożliwiających efektywne i racjonalne gospodarowanie obiektem zabytkowym.
- d) Unikanie przekształceń przestrzennych mogących zagrażać zasobom dziedzictwa kulturowego, np.: dysharmonijne lub szkodliwe sąsiedztwo.

- e) Stwarzanie przestrzennych warunków dla kontynuacji funkcji tożsamyh dla tradycji miejsca.
- f) Ekspozowanie w strukturze przestrzennej, w panoramach i sylwetach miejscowości elementów najcenniejszych i udostępnianie miejsc o wysokich walorach kulturowych.
- g) Komponowanie nowych struktur z uwzględnieniem historycznej zabudowy – uzupełnianie istniejących struktur o nowe elementy tworzące harmonijną całość.
- h) W gminnych dokumentach planistycznych należy:
 - zidentyfikować istniejące i potencjalne konflikty funkcjonalno-przestrzenne związane z ochroną walorów kulturowych;
 - zidentyfikować elementy charakterystyczne krajobrazu kulturowego oraz określić zasady ich ochrony (np.: wskazanie wytycznych dotyczących zgodnych z tożsamością miejscowości zasad: posadowienia obiektów na działce, formy obiektu, detalu architektonicznego);
 - określić elementy charakterystyczne w przypadku dóbr kultury współczesnej, które winny zostać zachowane

Jako kierunki zagospodarowania przestrzennego wskazano między innymi:

- 1) Ochronę i odnowę charakterystycznych zasobów dziedzictwa kulturowego regionu, m.in.: układów urbanistycznych i ruralistycznych, zabytków wsi pomorskiej, dziedzictwa morskiego i rzecznoego, dziedzictwa budownictwa ceglanego (przede wszystkim najstarsze kościoły i założenia klasztorne, zamki krzyżackie) i drewnianego (przede wszystkim dziedzictwo kulturowe Ziemi Słupskiej, Żuław, Powiśla, Kaszub i Kociewia), obiektów dziedzictwa obronnoego i techniki (w tym systemów hydrotechnicznych), kultury materialnej portów morskich i rzecznych oraz wsi rybackich, materialnych relikwów dziedzictwa solidarnościowego, zespołów rezydencjalnych, zespołów zieleni urządzonej, wybitnych dóbr kultury współczesnej.

- 2) Uwzględnianie w dokumentach strategicznych i planistycznych stref koncentracji elementów dziedzictwa kulturowego wymagających szczególnej ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych.

W rozdziale poświęconym systemowi ochrony walorów krajobrazu omówione zostały następujące zasady zagospodarowania przestrzennego:

- a) W strefach krajobrazu harmonijnego (ziemia puckska, bytowska, kartuska, słowińska, dolina dolnej Wisły, Żuławy Wiślane, Równina Charzykowska oraz parki krajobrazowe, parki narodowe) zachowanie i uczytelnianie istniejących wartości estetyczno-widokowych związanych z rzeźbą terenu oraz jego naturalnym i kulturowym pokryciem.
- b) W sferze krajobrazu dysharmonijnego i zdegradowanego (aglomeracja Trójmiasta, obszary podmiejskie ośrodków regionalnych, główne ciągi komunikacyjne) – przywraca nierównowagi przyrodniczej, zwiększanie bioróżnorodności, porządkowanie i odtwarzanie zasobów kulturowych, usuwanie lub maskowanie zielenią elementów obniżających walory estetyczno-widokowe.
- c) Ograniczanie zainwestowania na terenach leśno-rolnych (szczególnie o wysokich wartościach kulturowych i estetycznych) przez wyznaczanie w dokumentach planistycznych gmin obszarów wyłączonych spod zabudowy i jej ograniczanie oraz wskazywanie linii zabudowy oddzielającej obszar zabudowany od obszarów rolnych lub zagrodowej zabudowy rozproszonej.
- d) Eliminacja i przeciwdziałanie powstawaniu zabudowy o cechach dysharmonijnych strefach wglądów na tereny o wysokich walorach krajobrazowych.
- e) Ekspozowanie i odtwarzanie dominant architektonicznych (np. baszty, wieże zamków, kościołów czy ratuszy).
- f) Preferowanie i kontynuacja dobrej praktyki w zagospodarowania przestrzeni (układów ruralistycznych, niw siedliskowych etc.) i sposobie użytkowania obszarów o wyraźnych walorach przyrodniczo-kulturowych i krajobrazowych.
- g) Ochrona przestrzeni o specyficznych i unikatowych walorach krajobrazowych.

- h) Ograniczanie wprowadzania obcych krajobrazowo elementów i form zagospodarowania antropogenicznego oraz dewastowania elementów przyrodniczych i architektonicznych krajobrazu – ochrona tożsamości wszystkich typów krajobrazu.
- i) Kształtowanie i podnoszenie walorów krajobrazowych oraz ich lepsze udostępnienie, jako elementu jakości życia i atrakcyjności turystycznej województwa.
- j) Opracowywanie studiów krajobrazowych przy realizacji inwestycji wielkopowierzchniowych, wysokościowych lub liniowych w dominujący sposób oddziałujących na przestrzeń.
- k) Zachowanie charakterystycznych cech naturalnych krajobrazów nadmorskich i naturalnych procesów ich kształtowania, ekspozycji widokowej.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY SOMONINO

Studium w sposób wyczerpujący traktuje tematykę ochrony dziedzictwa kulturowego wyznaczając zasady w poszczególnych kategoriach obiektów.

Należy podkreślić, iż w dniu 24.09.2023 r. weszła w życie nowelizacja ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, która wyeliminuje studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. W miejsce dokumentu studium będą musiały zostać wykonane plany ogólne. Obowiązujące przed wejściem w życie nowelizacji studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin zachowaję moc do dnia wejścia w życie planu ogólnego danej gminy, jednak nie dłużej niż do dnia 31 grudnia 2025 r. i będzie stosowało się do nich przepisy dotychczasowe. Zgodnie z zapisami ustawy plany ogólne sporządza się dla

obszaru gminy, z wyłączeniem terenów zamkniętych innych niż ustalone przez ministra właściwego do spraw transportu. W planie ogólnym określa się strefy planistyczne i gminne standardy urbanistyczne; można określić również obszary uzupełnienia zabudowy i obszary zabudowy śródmiejskiej. Ustalenia planu ogólnego uwzględnia się przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz stanowią podstawę prawną decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Przy ustalaniu planu ogólnego gminy uwzględnia się m.in. zabytki objęte formami ochrony, o których mowa w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami lub ujęte w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków oraz dobra kultury współczesnej.

W treści studium wskazano następujące obiekty architektoniczne i zespoły przestrzenne o ponadregionalnych wartościach kulturowych objęte ochroną prawną:

- ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY w miejscowości Borch
- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. TRÓJCY I WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH w miejscowości Goręczyno
- DOM NR 27 w miejscowości Hopowo (obecnie nr 28)
- KUŹNIA PRZY DOMU NR 27 w miejscowości Hopowo (obecnie nr 28)
- DOM MIESZK. NR 24 w miejscowości Ostrzyce [BŁĄD - NIE ISTNIEJE]
- ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY w miejscowości Wyczechowo

Ochrona ma na celu:

- zachowanie i właściwe utrzymanie,
- ekspozycję w krajobrazie,
- adaptację i włączenie w strukturę funkcjonalną gminy,

Wszelka działalność inwestycyjna w obrębie tych obiektów wymaga uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Obiekty architektoniczne i zespoły przestrzenne postulowane przez PKWZ w Gdańsku do wpisania do rejestru zabytków nieruchomych:

- MŁYN WODNY w miejscowości Borcz
- ZESPÓŁ RURALISTYCZNY WSI XIII w (ROZPLANOWANIE I STRUKTURA) w miejscowości Goręczyno
- DOM NR 56, wł. Ludwik Ptach, d. Zajazd, XIX/XX w. (w budynku na suficie malunek z widokiem Goręczyna z kościołem przed przebudową – stan w 1882 r.) w miejscowości Goręczyno
- CMENTARZ PARAFIALNY w miejscowości Goręczyno
- ZESPÓŁ RURALISTYCZNY WSI 1600 R. (UKŁAD PRZESTRZENNY I ZABUDOWA) w miejscowości Hopowo
- KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. NAWIEDZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY, MUR. 1911-1913 r. w miejscowości Hopowo [włączono]
- ZESPÓŁ RURALISTYCZNY WSI (ROZPLANOWANIE I STRUKTURA) w miejscowości Ostrzyce
- ZESPÓŁ RURALISTYCZNY WSI, 1600 r. w miejscowości Piotrowo
- DOM MIESZKALNY NR 4 w miejscowości Piotrowo
- DOM MIESZKALNY NR 5 w miejscowości Piotrowo
- ZESPÓŁ RURALISTYCZNY WSI, XIII W. W miejscowości Połączyno
- KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. ANDRZEJA BOBOLI, MUR., XIX W. (FILIALNY GRABOWA KOŚCIERSKIEGO) w miejscowości Połączyno
- ZESPÓŁ RURALISTYCZNY w miejscowości Rybaki
- DOM NR 40, D. ADM. DWORU, WŁ. ZAKŁAD ROLNY, MUR., 1914 R. (OB. MIESZKALNY), postulowane rozszerzenie wpisu zespołu dworskiego w miejscowości Wyczechowo

Dla w/w zespołów i obiektów obowiązuje wymóg uzgadniania planów realizacyjnych, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu i projektów architektonicznych z PWKZ w Gdańsku oraz wymóg opiniowania przez PWKZ

remontów i prac budowlanych nie wymagających decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu

Studium wyznacza też układy przestrzenne do bezwzględnego zachowania (planu i struktury):

- Borcz – zespół dworsko-parkowy wpisany do rejestru
- Goręczyno – układ ruralistyczny wsi wraz z zespołem kościoła i plebanii
- Hopowo – układ ruralistyczny wsi i jego struktura
- Piotrowo – układ ruralistyczny wsi i jego struktura oraz tradycja budowlana
- Wyczechowo – zespół dworsko-parkowy wpisany do rejestru,

Ustala się również zasady realizacji poprzez wpis do rejestru zabytków poprzedzony ustanowieniem strefy ochrony konserwatorskiej na poziomie planu zagospodarowania przestrzennego:

- Borcz – układ wsi folwarcznej wraz z alejami dojazdowymi
- Kamela – układ ruralistyczny wsi i zasady kształtowania zabudowy
- Ostrzyce – układ ruralistyczny wsi i zachowane elementy struktury zabudowy
- Połączyno – układ ruralistyczny wsi i jego struktura oraz tradycja budowlana
- Rybaki – układ ruralistyczny wsi, jego struktura i tradycja budowlana
- Wyczechowo – układ wsi folwarcznej wraz z alejami dojazdowymi

Dla powyższych układów ruralistycznych wyznaczono w studium następujące nakazy:

- zachowanie układu komunikacyjnego i historycznego planu wsi;
- zachowanie struktury historycznego podziału własności (w tym siedlisk i rozłogów pól, granic majątków ziemskich)
- zachowanie czytelności granic historycznej zwartej (bądź skupionej, zagrodowej) zabudowy wiejskiej

- zachowanie czytelności zasad kształtowania zespołów zabudowy (zagrody, folwarku) z wszystkimi jej komponentami (zabudowania + zieleń wysoka i średnia, zbiorniki wodne, pastwiska przydomowe etc.)
- wykonanie studiów krajobrazowych i analizy ekspozycji przy konstruowaniu planu zagospodarowania przestrzennego miejscowości;
- konserwacja istniejącej historycznej struktury zabytkowej;
- kontynuacja występujących historycznie tradycji budowlanych w nowej zabudowie;
- zakazy:
- stosowania zabudowy o gabarytach dominujących w stosunku do zabudowy historycznej, stosowania dominant wysokościowych w zabudowie mieszkaniowej;
- postulaty:
- usunięcie lub rekompozycja występujących elementów dysharmonijnych zabudowy;
- opracowanie zestawu przykładów form architektonicznych (skala, kształt bryły, detal architektoniczny, materiał, kolorystyka) oraz sposobów zagospodarowania przestrzennego w skali działki siedliskowej (rozplanowanie, ogrodzenia, rodzaj zieleni towarzyszącej) opartej na miejscowej tradycji kultury osadniczej;

Studium wyznacza też układy przestrzenne do zachowania ze względu na ich wartość historyczną, kompozycyjną i kulturową:

- układy zwarte:
 - Egiertowo – układ ruralistyczny
 - Wyczechowo – układ wsi folwarcznej
 - Wyczechowo - Osady – układ przysiółka z folwarkiem Pstra Suka
- układy luźne i rozproszone:

- Ramleje
- Rąty
- Sławki Dolne i Górne (wraz z wybudowaniami i przysiółkami)
- Starkowa Huta (wraz z wybudowaniami)

Dla powyższych układów wyznaczono kierunki działań polityki przestrzennej poprzez następujące nakazy:

- obowiązująca zgodnie z prawem ścisła ochrona konserwatorska obiektów wpisanych do rejestru zabytków
- uzupełnienie wpisu do rejestru zabytków obiektów postulowanych do wpisania;

zakazy:

- dokonywania jakichkolwiek przekształceń formy i kolorystyki obiektów oraz ich bezpośredniego sąsiedztwa bez zgody PWKZ w Gdańsku
- postulaty:
- promocja obiektów w celu zagospodarowania i utrzymania zgodnego z ich wartością;

Studium określa również zasady ochrony obiektów wpisanych do ewidencji zabytków poprzez:

- ochronę kompozycji obiektów (układu elewacji, formy i pokrycia dachu, wielkości i proporcji otworów drzwiowych i okiennych oraz kształtu i podziałów stolarki, detali architektonicznych, itp.)
- ochronę kompozycji zespołów zabudowy (historycznych linii zabudowy, wysokości budynków, kształtu dachów, itp.)

Wskazano również obiekty i strefy ochrony archeologicznej objęte ochroną prawną. Kierunki działań polityki przestrzennej dla stref ochrony archeologicznej:

- dla wydzielonych stref ochrony archeologicznej ustala się wymóg uzgadniania wszystkich planów i projektów dotyczących, terenu stref, z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku
- dla stanowisk o własnej formie krajobrazowej – grodzisk i cmentarzysk kurhanowych przewidzianych do trwałej ochrony – wprowadza się zakaz inwestowania na ich terenie i na obszarze przylegającym bezpośrednio do nich.

Elementy przyrodnicze (aleje, parki, cmentarze) do zachowania z uwagi na ich wartość kompozycyjną i środowiskowo-kulturową:

- parki: Borcz, Wyczechowo
- aleje: Borcz, Wyczechowo, Somonino (przy leśniczówce Sarni Dwór), Egierowo (droga do Kameli)
- cmentarze lub pozostałości: Borcz, Chylowa Huta, Egierowo, Goręczyno, Hopowo, Kamela, Kaplica, Piotrowo, Połączyno, Raty, Rybaki, Somonino

W stosunku do powyższych elementów wskazano kierunki działań polityki przestrzennej:

nakazy:

- zachowanie układu komunikacyjnego i historycznego planu wsi z możliwością adaptacji do wymogów współczesności;
- zachowanie istniejącej struktury zabudowy historycznej i jej adaptacja oraz modernizacja;

zakazy:

- stosowania zabudowy o nadmiernych gabarytach i zabudowy obniżającej estetykę otoczenia

postulaty:

- usunięcie lub rekompozycja występujących elementów dysharmonijnych zabudowy;

- stosowania form architektonicznych kontynuujących tradycje budownictwa tradycyjnego regionu.

Wsie o wysokich walorach ekspozycyjnych do objęcia ścisłą ochroną istniejącej harmonii krajobrazowej

- Borcz (wraz z wybudowaniami), Goręczyno, Hopowo, Kamela, Ostrzyce, Połączyno, Ramleje (wieś rozproszona), Rybaki, Sławki Górne (z wybudowaniami), Wyczechowo

Wyznaczono dla nich następujące kierunki działań polityki przestrzennej w niezbędnym zasięgu kształtowania otoczenia krajobrazowego chronionych zespołów przestrzennych

zakazy:

- wszelkich przekształceń bez opracowania poprzedzających studiów krajobrazowych i analizy ekspozycji;
- wtórnej parcelacji terenu oraz zmian w kwalifikacji gruntów bez opracowania planu zagospodarowania terenu;

nakazy:

- usunięcie (lub restylizacja i rekompozycja) elementów dysharmonijnych zagospodarowania w obszarze ochrony ekspozycji;
- opracowania planu zagospodarowania przestrzennego zawierającego poprzedzające studia krajobrazowe i analizy ekspozycji

postulaty:

- wprowadzenie zakazu zabudowy na przedpolach ekspozycyjnych zwartej zabudowy wiejskiej i objętych ścisłą ochroną obiektów oraz zespołów zabytkowych
- rekultywacja i restylizacja struktury obszarów wpływających niekorzystnie na sąsiedztwo wartościowych obiektów lub ich widoków;

- zakaz wprowadzania w zasięgu strefy ochrony ekspozycji krajobrazu przyrodniczo-kulturowego miejscowości elementów zagospodarowania przesłaniających widok na otwarty krajobraz;
- uczytelnienie historycznych podziałów rozłogu pól oraz dróg dojazdowych zielenią śródpolną;

MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO OBOWIĄZUJĄCE W GMINIE SOMONINO

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego stanowią akty prawa miejscowego przyjmowane w formie uchwał przez Radę Gminy, określające przeznaczenie oraz warunki zagospodarowania i zabudowy terenów. MPZP uwzględniają również ochronę dziedzictwa kulturowego i zabytków poprzez określenie obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską. Aktualnie na terenie gminy Somonino obowiązuje 97 Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego terenu. Plany te m.in. wskazują zasady postępowania z obiektami oraz obszarami objętymi ochroną konserwatorską. Ustala się w nich m.in. formę architektoniczną nawiązującą do stylu regionu Kaszub. Bryła budynku oparta na rzucie prostokąta o proporcjach 1:1,5 do 1:2,5. Elewacja z użyciem materiałów naturalnych: cegła, kamień naturalny, tynk, drewno, dachówka ceramiczna, gont, trzcina i inne. Dopuszcza się pokrycie dachu bitumiczne lub blachodachówką. Kolorystyka elewacji w barwach naturalnych, pastelowych (paleta ziemna), kolorystyka dachów w kolorach zbliżonych do naturalnych dachówek ceramicznych z dopuszczeniem dachów grafitowych. Zakaz budowy wieżyczek we wszystkich obiektach za wyjątkiem obiektów sakralnych i użyteczności publicznej. Dachy dwuspadowe (dla nowej zabudowy oraz w przypadku remontu lub przebudowy budynku istniejącego), kąt nachylenia połaci dachowych w przedziale 35°- 45)°.

Obowiązujące Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego udostępniono na stronie internetowej: <https://rejestrurbanistyczny.gison.pl/somonino>

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY SOMONINO

6.1 CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA GMINY

Gmina Somonino położona jest w środkowej części województwa pomorskiego, w powiecie kartuskim. Południowo – wschodnia granica gminy jest jednocześnie granicą powiatu kartuskiego.

Administracyjnie Gmina Somonino stanowi jedną z ośmiu gmin powiatu kartuskiego i sąsiaduje z:

- od północy - gminą Kartuzy,
- od północnego – wschodu – gminą Żukowo,
- od zachodu – gminą Stężyca,
- od wschodu - gminą Przywidz (powiat gdański),
- od południa – gminami: Nowa Karczma i Kościerzyna (powiat kościerski).

Gmina położona jest w obrębie Pojezierza Kaszubskiego. Obszar charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą terenu. Najwyższy punkt terenu gminy (w okolicach wsi Kaplica) ma wysokość 296,2 m n.p.m., najniżej położone tereny (w dolinie rzeki Raduni) osiągają wysokość nieco powyżej 157 m n.p.m. Liczne obniżenia terenu, często wypełnione jeziorami i oczkami wodnymi stanowią urozmaicenie krajobrazu, determinując jednocześnie rozwój przestrzenny gminy. Powierzchnia lasów i gruntów leśnych wynosi 4050 ha , co stanowi ok. 36 % ogólnej powierzchni gminy.

Gmina położona jest w sąsiedztwie aglomeracji trójmiejskiej i jest z nią bardzo dobrze powiązana komunikacyjnie poprzez sieć dróg:

- drogę krajową nr 20
- drogę wojewódzką nr 224
- linię kolejową Kościerzyna-Gdynia

Wieś Somonino, pomimo lokalizacji poza w/w głównymi szlakami komunikacji drogowej, stanowi podstawowy ośrodek obsługi gminy o charakterze administracyjnym, koncentruje usługi podstawowe oraz usługi o charakterze ponadgminnym.

W Gminie Somonino istnieją dobre warunki dla rozwoju turystyki i wypoczynku. Czynniki sprzyjające rozwojowi tych funkcji to występowanie:

- jezior Ostrzyckie, Połęczyńskie, Rąty i Trzebno
- rzeki Radunia - płynie przez obszar gminy, stanowiąc dodatkowy walor urozmaiconego pod względem ukształtowania terenu krajobrazu
- znacznych terenów leśnych ok. 36% ogólnej powierzchni gminy
- urozmaiconej rzeźby terenu ze wzgórzami dochodzącymi do 260 m n.p.m.

Rozwojowi turystyki w Gminie Somonino sprzyja również dogodne połączenie (drogowe i kolejowe) z pobliskimi ośrodkami miejskimi. Miejscowością o dominującej funkcji turystycznej jest wieś Ostrzyce, która skupia większość ośrodków wypoczynkowych. Wszystkie znajdujące się tu ośrodki dysponują kwaterami i całodziennym wyżywieniem, a większość z nich oferuje szeroki wachlarz usług w zakresie wypoczynku, głównie pobytowego. Poza Ostrzycami ośrodki wczasowe znajdują się również we wsi Somonino, Ramleje, Goręczyno oraz Kamela.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY SOMONINO ORAZ KRAJOBRAZ KULTUROWY MIEJSCOWOŚCI

Pierwszy dokument, który wymienia nazwę wsi: Semanino, Semagino, pochodzi z 1241 roku Książę Sambor zastawił wówczas kasztelanię goręczyńską biskupowi kujawskiemu Michałowi, za dziesięciny snopowe z całego księstwa. W wymienionym dokumencie kasztelania goręczyńska obejmowała 18 wsi: Borcz, Borzechowo, Darganice, Dzierżążno, Goręczyno, Karlikowo, Kielpino, Leśno, Ostrzyce, Rajnikowo, Rąty, Sadobrad, Somonin, Wasino, Więckowo, Wyczechowo, Zakonnice (pow. kartuski), Sławkowo (pow. kościerski). Część z tych wsi wymarła bądź są nieznane.

Do opanowania Pomorza przez zakon krzyżacki w 1308 roku wg nowego podziału administracyjnego, Somonino należało do wójtostwa tczewskiego, a w nim do okręgu kościerskiego.

Następna potwierdzona wiadomość pochodzi z 1380 roku. Wielki mistrz Winrych von Kniprode nadał cały Somonin i pół Goręczyna (Somonin liczył 60 włók powierzchni – włoka chełmińska równała się ok. 18 ha) braciom Nitschin (Mikołaj) i Barczelow (Bartłomiej), rycerzom. Mieli obowiązek służby rycerskiej. Na prawo niemieckie Somonino przeszło dopiero w 1462, roku, kiedy rycerz Maciej sprzedał połowę Somonina i Goręczyna kartuzom. Pozostałe części tych wsi sprzedał w 1474 roku. W 1382 roku Jan z Różęcina sprowadził na Pomorze zakon kartuzów i darował im 3 wsie: Kiełpino, Czaple i Gdynię.

W 1462 roku szlachcic Maciej sprzedał połowę Somonina i połowę Goręczyna kartuzom. Obie te wsie znajdowały się wówczas w jednym ręk. Transakcji tej dokonano za zgodą matki Macieja Elżbiety i jego brata Jana. Cztery lata później król Kazimierz Jagiellończyk dokonał potwierdzenia tej sprzedaży i równocześnie przeniósł tę posiadłość z prawa polskiego na prawo chełmińskie. Uwolnił je także od wszelkich ciężarów i służebności. 12 lat po tej transakcji Elżbieta i Jan oddali kartuzom drugie połowy tych wsi za 350 grzywien. pieniądze podzielili między siebie i członków rodziny. W 1476 roku król przeniósł również te ziemie na prawo chełmińskie w ten sposób obie wioski znalazły się pod zarządem klasztoru.

Od tej pory dzieje Somonina można podzielić na dwa okresy: I okres do 1500 roku była to wieś czynszowa, II okres klasztorного folwarku. Na folwarku osadzono zagrodników zwanych chałupnikami. Wyrugowanie włościan i sołtysa (prawa sołeckie uzyskało Somonino w 1482) było wówczas posunięciem niespotykanym. Zamiana taka zdarza się jedynie w przypadku epidemii lub innej siły wyższej. Przy urządzaniu folwarku wzorowano się na już istniejącym, przyklasztornym. Obydwa znalazły się w bezpośrednim i wspólnym zarządzie. Wspólną tę gospodarkę zarzucono dopiero w 1693 roku.

Najważniejszą inwestycją kartuzów było przeniesienie młyna z Goręczyna (do dzisiaj przy rzece Raduni znajdują się pozostałości po istniejącym młynie, a upamiętnieniem tego obiektu jest nazwa ulicy: do Młyna, na przełomie XIX i XX wieku ta część miejscowości nazywała się Somoniński Młyn lub Somonino Młyn). W latach

1562-1565 administrował nim prokurator klasztorny, od którego najęty młynarz pobierał swoją daninę. W 1570 roku młyn znajdował się w rękach dzierżawcy, który tytułem czynszu dawał 2 łaszty żyta, a od 1591 roku trzecią miarkę – miarka stanowiła 16-tą część korca.

Pod sam koniec XVI wieku zbudowano na Raduni tartak tzw. piłę. Spaliła się ona jednak w 1619 roku, lecz 2 lata później już go odbudowano. Z zapisków wynika, że był czynny w latach 1645, 1662 i 1670. (Tartak ten istnieje do dzisiaj, lecz mieści się na terenie przygranicznym Somonina w miejscowości Sławki.)

W 1603 roku wydzierżawiono folwark somoniński na 3 lata Hansowi Albrechtowi Krachtowi wraz z wsiami czynszowymi: Goręczyno, Ostrzyce, Gołubie i opustoszałe Patuły. Dzierżawa wynosiła 800 zł. Kracht mógł używać drzewo, zwłaszcza dębinę, karczować rocznie 800 morgów lasu, otrzymał koncepcję na warzenie piwa dla swoich potrzeb, połowu ryb, miał obowiązek tarcia w tartaku drzewa klasztornego, dawania proboszczowi po 1 korcu żyta, jęczmienia i owsa z każdej włóki, opłacania kontrybucji królewskiej, nieobciążania podwładnych pańszczyzną ponad zwykłą miarę, ani też karczmarzy, młynarzy, sołtysów ponad zwyczaj, utrzymania budynków w porządku, odnawiania podupadłych gospodarstw. Inwentarz żywy i martwy miał pozostać po upływie dzierżawy w tej samej ilości. Młyn miał pozostać w rękach kartuzów.

Na początku XVII wieku w Kiełpinie i w Kartuzach panowała dżuma, nie ominęła ona zapewne i Somonina. Przez te ziemie przechodziły wojska szwedzkie, saskie, polskie i rosyjskie w związku z wojną północną, podwójną elekcją Stanisława Leszczyńskiego i Augusta III Sasa, oblężeniem Gdańska w 1734 roku, czy konfederacją barską w 1769 roku. Cierpiały na tym ludność, ziemia i gospodarka. W 1772 roku dobra klasztorne przeszły pod kamery pruskie, po I rozbiorze Polski, gdy te ziemie znalazły się na terenie Królestwa Pruskiego.

W 1772 Pomorze Gdańskie znalazło się pod zaborem pruskim. Większość dóbr szlacheckich była wówczas w rękach Polaków. Somonino zostało przemianowane na niemieckie Semlin. Ziemie te weszły do nowej prowincji Prusy Zachodnie (Westpreussen), do Kamery Wojny i Domen (Kriegs-und Domänenkammer) w Kwidzynie, zwanej też Rejencją Zachodniopruską. Od 1815 roku, gdy utworzono nową Rejencję w Gdańsku, do tej ostatniej. W wyniku nowego podziału administracyjnego

Prus Zachodnich od 01.07.1818 zaczął funkcjonować powiat kartuski, dotychczas władza powiatowa znajdowała się w Mirachowie. Pierwszym landratem kartuskim został radca Michał Grodeck z Małego Kacka (Kartuzy były małą wioską w tym czasie dlatego osiadł on w pobliskim Wyczechowie gdzie w jego posiadłościach znajdowały się władze powiatowe).

Wprowadzenie obowiązku szkolnego przez zaborcę w 1825 na obszarze Pomorza, sprawiło iż w 1864 roku w Somoninie wybudowano szkołę, która funkcjonuje do dzisiaj przy ulicy Wolności 44. Uczęszczały do niej dzieci polskie i niemieckie. Dysponowała przydziałem 1 ha ziemi ornej. Budynki wraz z Ogrodem zajmowały 1 ha ziemi. Zaznaczyć trzeba, iż była to szkoła ewangelicka, która liczyła w 1887 roku 94 dzieci.

Dane z roku 1885 mówią, iż powierzchnia wsi obejmowała 531 ha, w tym 400 ha ziemi ornej. Stały w niej 53 domostwa. Liczyła 423 mieszkańców, z których 178 było katolikami, a 245- ewangelikami (pozostałości cmentarza ewangelickiego znajdują się do dzisiaj w Somoninie przy ulicy Witosławy). Na wybudowaniu Klein Semlin żyło 167 mieszkańców, w Somonińskim Młynie 70, na Ober Semlin przypadało 96 mieszkańców, a na wybudowanie Wilhelmshof 2 domostwa i 11 mieszkańców (Wilhelmshof, czyli Dwór Wilhelma najprawdopodobniej na cześć cesarza pruskiego). Ponad połowa Somonina, bo aż 287 ha stanowiła większą posiadłość. Prócz tego gburzy mieli 33 posiadłości, a chałupnicy 9.

W 1901 roku do Somonina dotarła kolej przy okazji budowy linii Kościerzyna-Kartuzy właśnie przez Somonino o długości 32,7 km., jednak została ona rozebrana a na jej strzępach powstała nowa linia łącząca bezpośrednio Somonino z Kartuzami (linia istniejąca do 2002 roku) i Gdynią Główną. Inwestycja ta miała wielkie znaczenie w rozwoju wsi, gdyż podniosło to w znacznym stopniu walory gospodarcze miejscowości, co miało wpływ na jej szybszy rozwój.

W 1910 w Rutkach, koło Żukowa uruchomiono elektrownię wodną na Raduni w tym roku elektryczność dotarła także do Kartuz a w następnych miesiącach do Somonina i okolicznych miejscowości.

W 1919 podpisano traktat wersalski na mocy, którego cały powiat kartuski wraz z Somoninem znalazł się w granicach II Rzeczypospolitej.

BORCZ

wzmiankowany 1241, dawne dobro rycerskie, następnie majątek ziemski; do Borcza należą przysiółki Mały Dwór, Patoka; zespół dworsko-parkowy z folwarkiem o wysokiej wartości dla środowiska kulturowego (wpisany do rejestru zabytków), wartościowy krajobrazowo zespół zabudowy wsi folwarcznej oraz związane z rozłogiem pól zagrody rozproszona

Historia

Borcza, d. Borzec, niem. Burcz – wieś szlachecka z folwarkiem Patoka. We wsi od II poł. XIX w. istniała szkoła

Układ przestrzenny:

wieś folwarczna o układzie ulicowym powstała wzdłuż drogi o przebiegu wsch.- zach. z Hopowa do Skrzyszewa Żukowskiego przy dawnym zespole dworsko-folwarcznym.

Struktura przestrzenna

na strukturę zabytkową wsi składa się zabytkowy zespół dworsko-folwarczny z dworem, zabudowaniami folwarcznymi, gorzelnią, parkiem i okalającym go murem i parkanem oraz wielorodzinna zabudowa folwarczna wzdłuż ulicy na płd. Od folwarku z domami mieszkalnymi usytuowanymi kalenicą równoległą do drogi i budynkami gospodarczymi w tym z piwnicami usytuowanymi po przeciwnej stronie drogi. Strukturę przestrzenną wsi uzupełniał usytuowany niezależnie zespół szkoły oraz cmentarz poewangelicki.

Do Borcza należał przysiółek d. folwark ob. leśnictwo - Patoka

EGIERTOWO

po 1600 r., wieś chłopska pohutnicza; wieś silnie przekształcona i zdeformowana w związku z przebiegającą przez nią drogą krajową, zachowało się kilka elementów struktury zasługujących na ochronę, wartościowe krajobrazowo zagrody rozproszone (wybudowania) związane z rozłogiem pól

Historia

Egiertowo, niem. Eggertshütte w XIX w. była to wieś włościańska (chłopska) w powiecie kartuskim. Znajdowało się tu 14 gospodarstw gburskich i 6 zagrodniczych. Wieś o powierzchni 1740 mórg zamieszkiwało 16 katolików i 168 ewangelików w 25 domostwach. Egiertowo należało wówczas do parafii katolickiej w Goręczynie. Szkoła znajdowała się w Kameli. Od ok. 1910 r. szkoła także w Egiertowie.

Układ przestrzenny

układ pierwotny zabudowy zwartej to układ wsi pohutniczej – wielodrożny

Struktura przestrzenna

zagrody z budynkiem mieszkalnym tradycyjnym (o wysokim dachu dwuspadowym) lub o dachu półpłaskim na podwyższonej ścianie kolankowej; budynek szkoły d. ewangelickiej (obecnie przebudowany) i katolickiej (istniejący wraz z budynkiem gospodarczym) do wsi należy także kilka samotniczych wybudowań – siedlisk związanych z arealem upraw.

GORECZYNO

Wzmiankowana XII w., dawniej opole, kasztelania, nast. wieś chłopska; wieś o wybitnych wartościach historycznych i wysokich walorach krajobrazowych jako zespół ruralistyczny, posiada wysokiej wartości elementy struktury wsi (kościół wraz z otoczeniem, zabudowania w centrum wsi)

Historia

Goręczyno, dawne nazwy: Guruchino, Goranchino (1241), Gorrenczin, Gorentzin, Gorrenczyn, Goręcin, Gorecino, niem. Gorrenschin (od 1920 r.)

W historiografii oraz w miejscowej tradycji Goręczyno funkcjonuje jako siedziba wczesnośredniowiecznego opola podległego początkowo kasztelanii Gdańskiej. W 1241 r. istniała już samodzielna kasztelania w Goręczynie stanowiąca własność księcia lubiszewskiego Sambora II – jedna z najzamożniejszych i najstarszych na Kaszubach i Pomorzu. W 1241 r. Sambor II nadał kasztelanę w Goręczynie wraz z 18 wsiami biskupowi kujawsko-pomorskiemu Michałowi z Włocławka w zamian za

zrzeczenie się dziesięciny. W 1282 r. książę Mszczuj II unieważnił nadanie Sambora II. W 1380 Winrich von Kniprode nadaje połowę Goręczyna (i Somonino) braciom Nitschin i Barczelow, drugą połowę otrzymał Clocken. W 1392 r. w Goręczynie istniał młyn, na który w 1436 r. przywilej uzyskują bracia Jeszke, Petrasch, Swantke, Mattiz i Rudiger. W 1462 r. szlachetny Maciej ustępuje połowy wsi Goręczyno Kartuzom, w 1474 r. drugą połowę sprzedaje im Jan z Goręcina z matką Elżbietą. Król Kazimierz potwierdzając obie te zmiany własności zmienił jednocześnie obowiązujące w miejscowości prawo na magdeburskie i zwolnił wieś z dodatkowych ciężarów. Około 1650 .r., w Goręczynie było 9 gburów osiadłych oraz 14 komorników.

Ok. 1885 r. Goręczyno było wsią parafialną należącą do pow. kartuskiego. Wraz z osadą Koszowatka liczyło 29 gospodarstw gbburskich i 19 zagrodniczych na 2797 morgach ziemi.

Układ przestrzenny

nieregularny, wielodrożny dostosowany do topografii terenu, powstały w wyniku wielowiekowego rozwoju osady

Struktura przestrzenna

powstała w oparciu o kilka większych i mniejszych zagród rolniczych wielobudynkowych; obecne centrum wsi wykształciło się wokół budynku kościoła otoczonego cmentarzem, przy kościele powstał zajazd, plebania, szkoła i in. Zabudowa o formach tradycyjnych dwóch typów: o dachach wysokich dwuspadowych i o dachach półpłaskich na wysokiej ścianie kolankowej

HOPOWO

po 1600 r., wieś chłopska pohutnicza; wieś o wybitnych wartościach historycznych i wysokich walorach krajobrazowych jako zespół ruralistyczny; wysokiej wartości elementy struktury wsi (kościół wraz z otoczeniem, zabudowania w centrum wsi, szkieletowy dom mieszkalny wraz z kuźnią), wartościowe krajobrazowo zagrody rozproszone związane z rozłogiem pól

Historia

Hopowo, niem: Hopfendorf, Hoppendorf W XIX w . wieś gburska należąca do Wyczechowa w powiecie kartuskim, usytuowana przy bitym trakcie Gdańsk-Kościerzyna. Założona została na gruntach po wytrzebionym lesie d. starostwa Skarszewskiego około 1600 r. W 1880 r. we wsi o powierzchni upraw 767 mórg było 16 gospodarstw gburskich i 10 zagrodniczych. Zamieszkiwało ją 207 mieszkańców (wszyscy katolicy) w 26 domostwach. Parafia znajdowała się w Goręczynie, szkoła w Nowym Dworze zaś poczta w Kartuzach.

Układ przestrzenny

wieś posiadała układ wielodrożny charakterystyczny dla wsi pohutniczych; zabudowa skoncentrowana była wokół placu z dużym stawem w centrum wsi i wzdłuż dróg dojazdowych zwłaszcza z Egiertowa i z majątku Wyczechowo;

Struktura przestrzenna

na strukturę zabytkową wsi składa się licznie reprezentowana zabudowa zagrodowa z domem mieszkalnym usytuowanym przy ulicy (kalenicą równoległą do drogi) i budynkami gospodarczymi (przeważnie 2-3 okalającymi podwórze; Strukturę wsi uzupełnia Kościół wraz ze starą plebanią usytuowany przy drodze do majątku Wyczechowo i jego przysiółku Nowy Dwór, dawny zajazd, kuźnia, zespół zabudowań d. szkoły., cmentarz poewangelicki oraz nowy – parafialny.

KAMELA

po 1600 r., wieś chłopska pohutnicza; wieś o wybitnych walorach ze względu na znaczny stopień zachowania historycznego układu i tradycyjnej struktury zabudowy.

Historia

Kamela, niem. Kamehlen, Ceynowa nazywa Kamelę Wielbłądowem

Dawna wieś gburska w powiecie kartuskim. Powstała około 1600 r. wraz z innymi wsiami założonymi na obszarach wytrzebionego lasu. Pierwotnie należała do starostwa skarszewskiego i sprawowała szarwarki dla utrzymania śluz młyńskich w Skarszewach, zamienione następnie na opłatę pieniężną. Ok. 1880 r. wieś liczyła 1231

mórg obszaru, znajdowało się tam 12 gospodarstw gburskich i 11 zagrodniczych. Mieszkało tu 54 katolików i 119 ewangelików w 26 domostwach. Kamela należała do parafii Goręczyno, szkoła znajdowała się w miejscu, poczta w Przywidzu.

Układ przestrzenny:

pierwotnie wieś pohutnicza usytuowana w zakłębieniu terenu rozwinęła się w kier. płn. wzdłuż drogi z Połęczyna do Hopowa i Borcza, obecnie wieś posiada układ ulicowy.

Struktura przestrzenna:

Wzdłuż ulicy wiejskiej zagrody wielobudynkowe w tym część o archaicznym usytuowaniu budynków mieszkalnych szczytem do drogi; w pozostałych budynek mieszkalny usytuowana szerokofrontowo (o kalenicy równoległej do drogi) o budynkach gospodarczych szczytem do drogi. Zabudowania przeważnie o tradycyjnej formie - z wysokimi dachami dwuspadowymi. Od płn. zespół zabudowy zwartej zamyka duże gospodarstwo (d. folwark ?)

KAPLICA

po 1600 r., wieś chłopska pohutnicza; wieś o obniżonym poprzez zanik tradycyjnych obiektów walorze, wartościowe zagrody rozproszone wkomponowane w rozłóg pól

Historia

Kaplica, dawne nazwy: Kapel, niem. Kapellenhütte,

Dawna wieś gburska w powiecie kartuskim nad małym jeziorem, pierwotnie należąca do starostwa skarszewskiego. Przywilej dla wsi wystawiony został przez starostę skarszewskeigo Jana Działyńskiego w 1703 r. Wieś pełniła szarwark przy utrzymaniu śluz młyńskich w Skarszewach do 1843 r. Ok. 1880 r. wieś liczyła obszaru 1280 mórg. Znajdowało się tu 10 zagród gburskich i 6 zagrodniczych. Zamieszkiwało ją 9 katolików i 134 ewangelików w 23 domach. Kaplica należała do parafii w Grabowie, szkoła znajdowała się w Połęczynie a poczta w Szymbarku.

Układ przestrzenny:

zabudowa skupiona wsi o nieregularna, przy historycznej drodze z Połączyna do Goręczyna oraz zabudowa rozproszona zagrodowa związana z rozłogiem pól

Struktura przestrzenna:

na strukturę wsi składają się zagrody o różnej wielkości i programie swobodnie rozmieszczone w terenie; zabudowa o formach tradycyjnych i dysharmonijnych (kostki)

OSTRZYCE

1241 r., dawne dobro rycerskie, następnie wieś chłopska; wieś o dużym stopniu przekształcenia historycznego układu i struktury, ze względu na wysoką wartość waloru historycznego, zachowane elementy struktury oraz wartości krajobrazowe wskazana do działań rewaloryzacyjnych

Historia

Ostrzyce, dawne nazwy: Ostriche (1241), Ostrice, niem. Ostritz Wieś gburska, czasowo dobro rycerskie następnie klasztorne, wzmiankowana po raz pierwszy w dokumencie z 1241 r. w którym książę Sambor II nadał ją wraz z całą kasztelanią goręczyńską biskupowi wrocławskiemu Michałowi. W czasach krzyżackich, od 1311 r., wieś weszła w skład wójtostwa tczewskiego jako dobra rycerskie na prawie polskim. W 1422 r. Ostrzyce wraz z ziemią goręczyńską nabył klasztor oo. Kartuzów. Zakon Krzyżacki uwolnił je wówczas od wszelkich ciężarów z wyjątkiem 1 służby w lekkiej zbroi. Krzyżacy zabronili również postawienia w Ostrzycach młyna, który mógłby stanowić konkurencję dla młyna Zakonu w Gdańsku. Kartuzi wybudowali jednak młyn i w 1429 r. oddali go w dzierżawę z zaleceniem zatrzymywania go zgodnie z wolą Zakonu. Z młynem związana była karczma. W 1570 Kartuzi młyn sprzedali. Tutejsze sołectwo posiadało przywileje z 1425 i 1547 r. Uwłaszczenie nastąpiło w 1820 r. W III ćw. XIX w. wieś liczyła 1726 mórg obszaru, zawierała młyn, wolne sołectwo, 13 zagród gburskich i 19 zagrodniczych. Do wsi należała też leśniczówka Ostrzyce, która w 1863 r. liczyła 3 mieszkańców, katolików

Układ przestrzenny

wieś o układzie placowo-ulicowym z nieregularnie rozmieszczonymi siedliskami, dostosowana do topograficznego układu terenu

Struktura przestrzenna

na historyczną strukturę wsi składają się pozostałości zagród (wielo i dwubudynkowych) o tradycyjnej formie w tym jeden budynek o konstrukcji szkieletowej kryty strzechą, budynki o charakterze „małomiasteczkowym” z dachami półpłaskimi na wysokiej ścianie kolankowej w centralnej części wsi (część z nich wchodziła w skład zagród) w tym d. zajazd; budynek szkoły wzniesiony wg typowego projektu

PIOTROWO

po 1600 r., wieś chłopska pohutnicza; wieś o wybitnych walorach ze względu na znaczny stopień zachowania historycznego układu i tradycyjnej struktury zabudowy wsi

Historia:

Piotrowo, dawne nazwy: Fuspeterowo, niem: Fusspeterhütte

W XIX w była to wieś gburska w pow. kartuskim. Ok. 1880 r. znajdowało się tam 9 gospodarstw gburskich i dwa zagrodnicze na obszarze uprawnym 1171 mórg. Zamieszkiwało wieś 95 mieszkańców (w tym 94 ewangelików i 1 katolik) w 13 domach mieszkalnych. Piotrowo należało wówczas do parafii Stare Grabowo, szkoła znajdowała się w Kłobuczynie a poczta w Szymbarku.

Układ przestrzenny

wieś o układzie pohutniczym, nieregularnym, o przebiegu dróg dostosowanym do układu terenu

Struktura przestrzenna

zagrody o różnej wielkości, wiele lub dwubudynkowe rozmieszczone swobodnie; usytuowanie budynków w zagrodzie dowolne – obok szerokofrontowego występuje wąskofrontowe i cofnięte usytuowanie budynku mieszkalnego

POŁĘCZYNO

1255 r., wieś chłopska o nieregularnym układzie; folwark Jeknica – po 1600 wieś o znacznym walorze krajobrazowym (atrakcyjna krajobrazowa sylwetka wsi z dominantą kościoła) i z wysokiej wartości obiektem zabytkowego kościoła

Historia

Połączyno, dawne nazwy: Połęczin, albo Połęcino, Polusino (1255, 1711), niem. Pollentschin

W 1255 r. wieś Połączyno nadana zostaje przez ks. Sambora II cystersom w Łeknie. W 1298 r. biskup kujawski Wisław zrzekł się praw do dziesięcin z wsi Połączyno. Jeszcze zanim cystersi zrzekli się swoich praw do wsi Zakon Krzyżacki nadał te dobra w 1420 r. jako puste braciom Mikołajowi i Piotrowi na prawie magdeburskim. Obejmowały one wówczas 64 morgi obszaru, z których dwie przeznaczone były dla mającego tu stanąć kościoła, co jednak jak się zadaje nie nastąpiło. W 1457 r. Połączyno nabył zakon Kartuzów. Wg wizytacji Szaniawskiego z 1711 r. płaćło Połączyno proboszczowi prebendy 3 floreny i 18 groszy a organiści e 1 floren i 16 groszy. W III ćw. XIX w. Połączyno było wsią włościańską w powiecie kartuskim, stacja pocztowa znajdowała się w Przywidzu, parafia katolicka w Goręczynie a ewangelicka w Szymbarku. w 1869 r. liczyło 335 mieszkańców (47 katolików, 283 ewangelików, 5 Żydów) zamieszkujących 41 domostwa. We wsi znajdowała się szkoła ewangelicka.

Do Połączyna należy JEKNICA, d. nazwy: Jegmuc, niem: Jäcknitz

Wieś założona około 1600 r. w miejscu po wytrzebionych lasach dawne dobra w powiecie kartuskim, wydane w wieczystą dzierżawę przez klasztor Kartuzów – wcześniejszych właścicieli. W 1670 r. osadnik Janusz Rink płaćł z Jeknicy 10 zł. Dzierżawy. ok. 1880 r. wieś liczyła 666 mórg ziemi uprawnej. Zamieszkiwało ją 47

mieszkańców (wszyscy ewangelicy) w 5 domostwach. Wieś należała do parafii katolickiej Goręczyno, szkoła znajdowała się w Połączynie a poczta w Przywidzu.

Układ przestrzenny

wieś o nieregularnym układzie

Struktura przestrzenna

na strukturę wsi składają się zabudowania zagrodowe usytuowane swobodnie przy zbiegających się drogach wewnętrznych wsi; zagrody o zróżnicowanym programie (dwu- czterobudynkowe) tradycyjne; na wzniesieniu kościół ze starodrzewem a za nim budynek szkoły, struktury wsi dopełniały dwa cmentarze poewangelicki w centrum i katolicki poza wsią.

RAMLEJE

XIX w., pierwotnie leśnictwo, następnie wieś chłopska; wieś o wybitnej wartości krajobrazowej ze względu na wtopienie struktury rozproszonych zagród w malowniczy krajobraz przyrodniczy; wartościowe przykłady układu zagród i pojedynczych obiektów budownictwa tradycyjnego

Historia:

Ramleje, dawne nazwy: Ramle, niem. Ramley

Wieś położona na wzgórzach zwanych dawniej Ramlejskimi Górami. Pierwotnie znajdowało się tu tylko leśnictwo należące do rewiru stągwałdzkiego; dopiero w 1868 r. obszar ten został uwłaszczony. W 1869 było tu 30 domostw z 231 mieszkańcami, w 1885 r. było 35 domostw o 49 dymach. Wieś zamieszkiwało 289 mieszkańców w tym 1 ewangelik, znajdowała się tu szkoła katolicka (1 nauczyciel i 84 dzieci). Ramleje należały do parafii katolickiej w Goręczynie.

Układ przestrzenny:

wieś bez układu, rozproszona – zagrody związane z rozłogiem pól

Struktura przestrzenna:

na strukturę wsi składają się zagrody wielobudynkowe o różnej wielkości i układzie;

RĄTY

1241 r., dawna wieś chłopska i folwark; układ wsi przekształcony, mało czytelny, wartościowe krajobrazowo zagrody rozproszone (wybudowania) związane z rozłogiem pól, zachowane tradycyjne układy zagród i pojedyncze obiekty tradycyjnego budownictwa mieszkalnego.

Historia

Rąty, dawne nazwy: Ronty, Ronci (1241), Tranthe (1291), niem. Ronti

Najstarsza wzmianka pochodzi z 1241 r. kiedy to książę Sambor II nadał Rąty wraz z 18-toma innymi wsiami biskupowi kujawskiemu Michałowi. Od 1311 r. wieś należała z okolicznymi ziemiami do wójtostwa tczewskiego. Później był tu folwark należący do Czapielska. Wg wizytacji Szaniawskiego z 1710 r. Rąty winny dawać mesznego 8 korcy żyta i tyleż owsa, ale płaciły tylko połowę. Obecna osada w powiecie kartuskim powstała z parcelacji folwarku w 1800 r. Stacja pocztowa znajdowała się w Hopach, parafia katolicka w Goręczynie, parafia ewangelicka w Szymbarku. Wieś obejmowała 285 ha gruntów w tym 176 orných i 32 łąk. Znajdowało się tu 9 gospodarstw gburkich oraz 2 gospodarstwa zagrodnicze. Szkoła ewangelicka w 1858 r. miała nauczyciela i 65 dzieci. W 1869 r. wieś liczyła 222 mieszkańców (44 katolików i 158 ewangelików) w 21 domostwach. W 1885 r. domów było 23 zaś mieszkańców 143 (43 katolików, 97 ewangelików i 3 innych wyznań).

Układ przestrzenny

układ pierwotny zniekształcony i nieczytelny, wartość stanowi natomiast późniejsza zabudowa zagrodowa rozproszona związana z rozłogiem pól.

Struktura przestrzenna

na strukturę wsi składają się zagrody o różnej wielkości, kształcie i formie architektonicznej; obok tradycyjnej formy budynku mieszkalnego z dachem wysokim

dwuspadowym (w tym jeden szkieletowy z poł. XIX w.), występuje budynek z dachem półpłaskim na wysokiej ścianie kolankowej; na skraju wsi cmentarz poewangelicki.

RYBAKI

po 1600 r., wieś chłopska pohutnicza; wartościowy układ ruralistyczny atrakcyjny krajobrazowo z pozostałościami historycznej zabudowy.

Historia

Rybaki, dawne nazwy: niem. Fischershütte miejscowość wymieniona jako Rybaki w 1780 r.

Układ przestrzenny

wieś pohutnicza o swobodnym układzie zagród skupionych wzdłuż drogi wewnętrznej
Struktura przestrzenna zagrody o różnej wielkości i sposobie zagospodarowania w tym jedno gospodarstwo duże, dominujące skalą (zachowanego w stanie szczątkowym);
Strukturę wsi uzupełnia budynek szkoły oraz cmentarz ze starodrzewem.

SŁAWKI

1241, dawne dobra rycerskie, następnie wieś chłopska z licznymi wybudowaniami;
wieś o wysokich walorach krajobrazowych ze względu na malownicze usytuowanie i wkomponowanie zagród rozproszonych w krajobraz rozłogu pól.

Historia

Sławki, dawne nazwy: Sławkowy, Slavcovo (1241), Sławchowo (1291), niem. Schlawkau

Dawne dobra rycerskie nad Radunią w powiecie kartuskim wraz z licznymi wybudowaniami. Za czasów książąt pomorskich Sławki należały do kasztelanii goręczyńskiej i wraz z 18 innymi wsiami przekazane zostały przez Sambora II biskupowi kujawskiemu Michałowi. W 1311 r. tj. za czasów krzyżackich Sławki weszły w skład wójtostwa tczewskiego i otrzymały prawo polskie z obowiązkiem służby wojennej. Za czasów Królestwa Polskiego należały do powiatu gdańsko-tczewskiego.

W III ćw. XIX w. Sławki wraz z wybudowaniami należały do powiatu kartuskiego. Stacja kolejowa znajdowała się w Szymbarku, pocztowa w Hopowie,

parafia katolicka w Goręczynie. Przy dominium (Sławki Dolne?) znajdowało się 6 gburstw i 18 zagród na obszarze 436 ha (w tym 50 ha łąk, 288 ha roli ornej). W 1885 r. było tu ponadto 5 nowych osadników; w 34 domostwach o 46 dymach żyło tu 253 mieszkańców (142 katolików i 111 ewangelików). Do Sławek należały wówczas ponadto wybudowania: Grenzhoff (11 dm. 70 mieszkańców), Kalbszagel (4 dm, 23 mk.), Owczarnia (Schaferei) (10 dm, 52 mieszk.), Seehof (2 dm, 15 mk). W Sławkach znajdowała się ponadto cegielnia, mleczarnia., prowadzona była hodowla bydła rasy holenderskiej.

Układ przestrzenny

wieś bez układu z dominacją zabudowy zagrodowej rozproszonej i przysiółków.

Struktura przestrzenna

zagrody o tradycyjnym układzie dwu i wielobudynkowe; w Sławkach dolnych zabudowa dworca kolejowego z zabudową mieszkaniową i towarzyszącymi jej budynkami gospodarczymi.

SOMONINO

1241, dawne dobra rycerskie, następnie folwark, obecnie wieś gminna; wieś o zniekształconym w wyniku gwałtownego rozwoju w XX w. układzie przestrzennym, i negatywnych walorach krajobrazowych – wskazana do rekompozycji.

Historia

Somonino, dawne nazwy: Somonin, Semanino (1241), Semagnino, Somonino (1710), niem. Semlin

Pierwsza wzmianka o Somoninie pochodzi z 1241 r., kiedy to wraz z 18 innymi miejscowościami kasztelanii goręczyńskiej książę Sambor II oddał je biskupowi kujawskiemu Michałowi. W 1311 r. z nastaniem Krzyżaków Somonino wchodzi w skład komturii tczewskiej. W 1380 r. Wlk. mistrz Winrich von Kniprode nadał Somonino braciom Nitschin i Barczelow z obowiązkiem służby rycerskiej i zwalnia ich z wszelkich innych ciężarów. Przyznaje im natomiast prawo sądenia. W 1462 r. Maciej, właściciel Somonina i Goręczyna połowę obu wsi oddaje Kartuzom. W 1662 r. Kartuzi posiadali w Somoninie duży folwark, tartak, młyn i owczarnię w Borczu . Po kasacie

zakonu rząd pruski puścił Somonino w dzierżawę jako folwark, na którym z czasem w wyniku parcelacji powstały wybudowania. W 1780 r. Somonino liczyło 82 mieszkańców (76 katolików i 6 ewangelików). W 1885 r. Somonino było wsią w powiecie kartuskim. Stacja pocztowa znajdowała się w Hopowie, parafia katolicka w Goęczynie. Wieś liczyła obszaru 531 ha w tym 400 roli ornej. W 53 domostwach o 79 dymach mieszkało wówczas 423 mieszkańców (178 katolików, 145 ewangelików) z czego na wybudowanie Małe Somonino (Klein Semlin) przypada 24 domostw i 167 mieszkańców, na Somoniński Młyn 1 domostwo i 70 mieszkańców, na Górne Somonino (Ober Semlin) 19 domostw i 96 mieszkańców, na wybudowanie Wilhelms Hof 2 domostwa i 11 mieszkańców. Wszystkie te wybudowania zwane były lokalnie Somonińskimi Pustkami. Większa część Somonina stanowiła wówczas jedną większą posiadłość (278 ha). Oprócz tego było 33 gospodarstw gburskich i 9 zagrodniczych.

Układ przestrzenny

pierwotnie był tu majątek ziemski, osada i zespół przemysłowy młyna i tartaku, obecnie czytelny jedynie układ nowszy, powstały wokół zespołu węzła kolejowego

Struktura przestrzenna

struktura dawnej wsi w zaniku; zachowane obiekty związane z koleją (dworzec kolejowy, budynki mieszkalne i administracyjne oraz celne przy kolei).

STARKOWA HUTA

po 1600 r., wieś chłopska pohutnicza; układ wsi nieregularny uzupełniony licznymi wybudowaniami, wartościowy krajobrazowo ze względu na malownicze rozproszenie zabudowań zagrodowych, wykazujący liczne negatywne deformacje.

Historia

Starkowa Huta, dawne nazwy: Starkowo, Sztarkowa Huta (1780), niem. Starkhütte albo Starkenhütte

Wieś gburiska powstała na terenie wytrzebionych lasów po 1600 r. Wg wizytacji Szaniawskiego z 1710 r. wieś płaciła wówczas proboszczowi i organiście z Goręczyna. W 1772 r. zamieszkiwało ją 8 ewangelików, był tu karczmarz, owczarz i komornik na 6 i

½ włókach. W 1780 r. w Starkowej Hucie było już 39 mieszkańców. Na płn. od wsi znajdowała się w XVIII w. huta szkła. W XIX i I poł. XX w. była tu cegielnia i szkoła.

Układ przestrzenny

Wieś pierwotnie bez układu, rozproszona (najstarsze siedliska w miejscu dawnych smolarni i hut), obecnie większe skupisko zabudowy o układzie dostosowanym do terenu powstałe przy d. karczmie (?) przy drodze z Połączyna i Kaplicy do Goręczyna.

Struktura przestrzenna

na strukturę wsi składają się wielobudynkowe (przeważnie trzy-budynkowe) zagrody d. rozproszonych siedlisk; przy jednym z d. siedlisk (lub karczmie przy drodze z Połączyna) wykształciło się skupisko zabudowy formujące zabudowę zwartą; szkoła powstała w sąsiedztwie innego siedliska w pewnej odległości od ob. wsi.

WYCZECHOWO

1241 r., dobra rycerskie, następnie majątek ziemski i wieś folwarczna z przysiółkami i folwarkami (Trątkownica, Nowy Dwór, Osady, Pstra Suka); zespół dworsko-parkowy wraz z folwarkiem o wybitnych walorach, wpisany do rejestru zabytków, uzupełnia go zachowany zespół mieszkalnej zabudowy folwarcznej; wartościowe krajobrazowo zagrody rozproszone malowniczo w rozłogu pól.

Historia

Wyczechowo, dawne nazwy: Wyciechowo, Wojciechowo, Vissechechovie (1241, 1291), niem. Fitschkau

Dawne dobra rycerskie po raz pierwszy wzmiankowane w dokumencie z 1241 r. Od 1311 r. Wyczechowo należało do wójtostwa Tczewskiego a jego zarząd opierał się na prawie polskim. Pierwszy właściciel o nazwisku Wyczechowski wymieniony jest dopiero w 1648 r. Płacił on podatek od 2 osiadłych włók, 4 ogrodników i folwarku. W 1780 r. Wyczechowo wraz z Daliwodą czyli Trątkownicą zamieszkiwało 93 katolików i 54 protestantów. Właścicielem majątku był kapitan wojsk angielskich Robert wymieniany także w 1789 r. W skład majątku wchodziły: folwark, karczma i wieś - razem 16 dymów. W 1856 r. jako właściciel majątku wymieniony jest Wilhelm Neubauer. W 1885 r. wieś liczyła 839 ha obszaru w tym 536 roli ornej, 31 łąk i 76 lasów.

Znajdowały się tu 22 domostwa o 30 dymach zamieszkałe przez 196 mieszkańców (138 katolików i 58 ewangelików). Trątkownicę w tym czasie zamieszkiwało 19 osób w 3 domostwach. W latach 1891-1903 władali majątkiem Heinrich Bohm i jego administrator Hugo Hering. Po 1945 r. dwór wraz z całym majątkiem przeszedł na własność Skarbu Państwa a z czasem w użytkowanie PGR Wyczechowo.

Do Wyczechowa należały wybudowania: Trątkownica (niem: Flissenkrug), Nowy Dwór (w 1885 r. 2 domy, 11 mieszkańców) i Osady (niem. Reinholdshof) (w 1885 r. 4 domy, 47 mieszkańców).

Układ przestrzenny

Majątek ziemski Wyczechowo składał się z kilku mniejszych folwarków i wybudowań, a po parcelacji dodatkowo powstała zabudowa rozproszona. Główne składowe to:

- Wyczechowo zespół dworsko-folwarczny z parkiem wraz z zespołem mieszkalnej zabudowy folwarcznej w formie krótkiej ulicówki;
- Wyczechowo – przysiółek – powstały w oparciu o mały folwark (Pstra Suka) – posiada również kształt krótkiej ulicówki;
- Nowy Dwór - przysiółek o układzie nieregularnym
- Trątkownica - d. wieś, następnie przysiółek

Struktura przestrzenna

na strukturę przestrzenną składają się: zabudowania majątku - dwór (składający się z części starszej o formie tradycyjnego dworku ii dobudowanego w pocz. XIX w. piętrowego skrzydła), duże budynki gospodarcze i administracyjno-mieszkalne folwarku, zabudowa folwarczna mieszkalna o tradycyjnej formie, zabudowa zagrodowa (w przysiółkach i na wybudowaniach) tradycyjna, wielobudynkowa.

Źródło: Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego T. III, 1882 r., Gminny Program Opieki nad Zabytkami – poprzednie perspektywy, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Somonino, witryna kartuzy.info, źródła WUOZ w Gdańsku oraz opracowanie własne

6.3 ZABYTKI NIERUCHOME I PERSPEKTYWY ICH OCHRONY

Na terenie Gminy Somonino znajdują się obiekty o dużej wartości historycznej. Ochroną konserwatorską objęty jest wpisany do rejestru zabytków województwa pomorskiego zespół dworsko-parkowy w Borczu (nr rej. 1047 z 20.07.1988) składający się z dworu murowanego z 1911 r., parku podworskiego z XIX w., spichlerza z XIX w. oraz budynku inwentarskiego z początku XX w. Przy pracach remontowych i rewaloryzacyjnych należy się trzymać ściśle wytycznych Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Zagrożenia dla zabytków architektury z terenu gminy

Poniżej wskazano główne zagrożenia dla obiektów zabytkowych i układów przestrzennych:

a) układy ruralistyczne, układy przestrzenne

- brak dbałości o harmonijne współistnienie w przestrzeni tradycyjnej zabudowy z obiektami współczesnymi, co skutkuje zanikiem charakterystycznych panoram wiejskich,
- unifikacja zabudowy na terenach wiejskich, brak poszanowania dla kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego,
- zaburzenie tradycyjnych elementów kompozycji przestrzennych i powstawanie nowych dominant np. elektrowni wiatrowych i wież radiolokacyjnych, co ma działanie deprecjonujące na panoramę miejscowości i zespołów zabytkowych, stanowiąc konkurencję dla zabytkowej architektury i niekorzystnie wpływając na ukształtowanie zabytkowej przestrzeni jako element nie harmonizujący z krajobrazem kulturowym
- niewielka możliwość wykorzystania starych budynków folwarcznych do nowoczesnej produkcji. Budynki te wymagają przeróbek i adaptacji, a w wielu przypadkach również znalezienia nowej funkcji,
- niszczenie kompozycji podwórza folwarcznego oraz charakteru zachowanej zabudowy, która związana była z nieistniejącą strukturą społeczno-gospodarczą, niemożliwą obecnie do odtworzenia i funkcjonowania w dawnym kształcie,

b) zabudowa:

- zły stan techniczny obiektów powstałych w XIX i na pocz. XX. oraz nie przystawanie do standardów współczesnego budownictwa powodują zastąpienie ich współczesnymi realizacjami.
- zagrożenie obiektów nie wpisanych do rejestru zabytków i nie funkcjonujących w świadomości jako obiekty zabytkowe, posiadających jednak walory historyczne lub wartość lokalno-kulturową.
- w niewielkich miejscowościach budownictwo mieszkaniowe było ściśle powiązane z zabudową gospodarczą. W związku z zanikaniem pierwotnej funkcji następuje szybka degradacja obiektów prowadząca do całkowitego zniszczenia a w kolejności do rozbiórki budynków gospodarczych,
- wprowadzanie elementów obcych stylowi – wpływ na taki stan rzeczy mają przekształcenia obiektów nieruchomości przez właścicieli, często wykonujących prace przy zabytku bez wymaganego pozwolenia konserwatorskiego w sposób niezgodny z zasadami sztuki i techniki konserwatorskiej,

c) obiekty sakralne

- brak właściwego nadzoru konserwatorskiego, odpowiednich środków finansowych, niewykwalifikowani wykonawcy, brakiem systematycznych remontów lub przeprowadzone w sposób nieprawidłowy mogą doprowadzić do nieodwracalnych zmian w samej budowli sakralnej oraz do utraty zabytkowego wyposażenia,

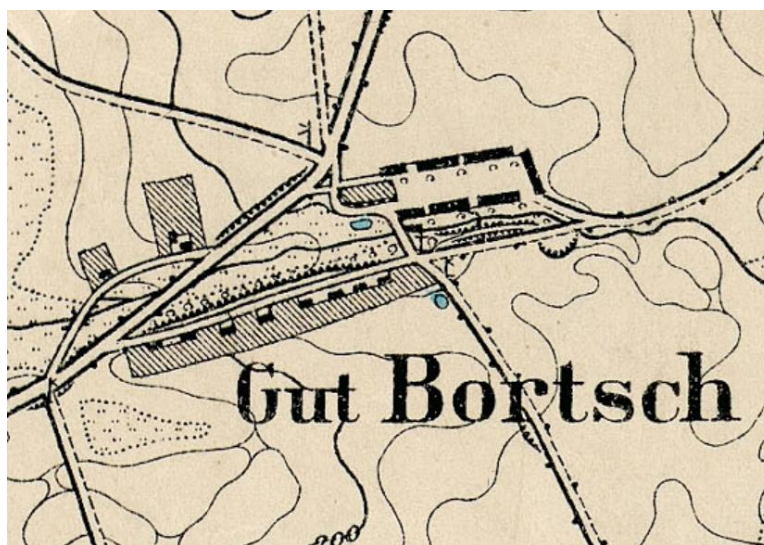
d) parki i zielen komponowana

- należy zapobiegać podziałom działek na terenach wpisanych do rejestru i dążyć do scalania powierzchni parków w ręku jednego właściciela,
- brak środków finansowych na rewaloryzację i utrzymanie zieleni,
- brak stref ochronnych istniejących w starych planach zagospodarowania przestrzennego,

- wprowadzanie nowych obiektów, nie szanujących zastanych wartości kulturowych, na teren założeń parkowych – dotyczy to formy nowych budynków jak i ich usytuowania w historycznym układzie przestrzennym
 - wprowadzanie nieprawidłowych nasadzeń, nie harmonizujących pod względem gatunkowym z roślinnością parkową oraz zlokalizowanych w sposób nieprzemyślny, nieuzasadniony pod względem kompozycyjnym oraz historycznym,
- e) brak ugruntowanej świadomości społecznej w dziedzinie ochrony wartości kulturowych, który skutkuje bezmyślnym niszczeniem obiektów lub powoduje degradację miejsc o lokalnej wartości historycznej,

Wytyczne w zakresie ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego gminy

Układ przestrzenny Borcza - ulicowej wsi folwarcznej - nie powinien być zniekształcany, a wszelkie zmiany powinny uwzględniać potrzebę uczynienia go bardziej czytelnym. Grodzisko wczesnośredniowieczne zwane "Górą Zamkową" oraz cmentarzisko kurhanowe z kręgami kamiennymi z okresu wpływów rzymskich w Borczu są wpisane do rejestru zabytków. Na terenie cmentarzyska od lat 70. prowadzone były prace archeologiczne (zakończone w 2015 roku). Nie należy podejmować żadnych działań mogących wpłynąć negatywnie na stan zachowania obu tych stanowisk archeologicznych. Wszelkie działania muszą być wcześniej uzgadniane z konserwatorem zabytków.

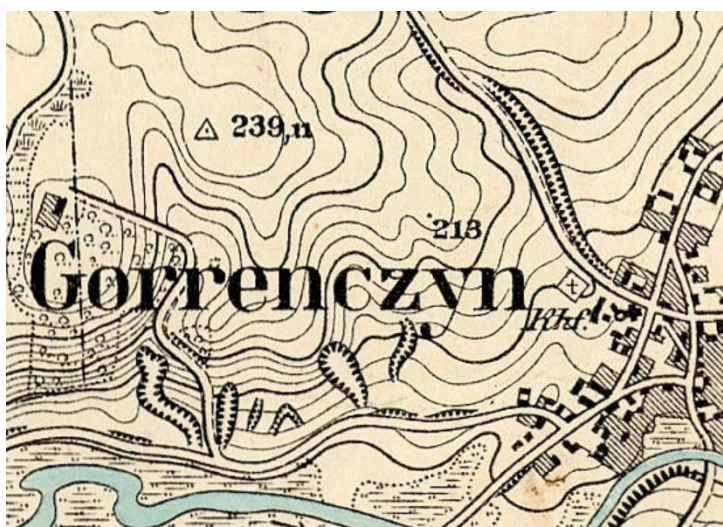
Układ ruralistyczny wsi – źródło Messtischblatt, rok wyd. 1911

Należy zapobiegać dalszej degradacji pierwotnego wielodrożnego układu ruralistycznego Eggiertowa, chronić wartościowe krajobrazowo elementy struktury wsi, takie jak wybudowania.

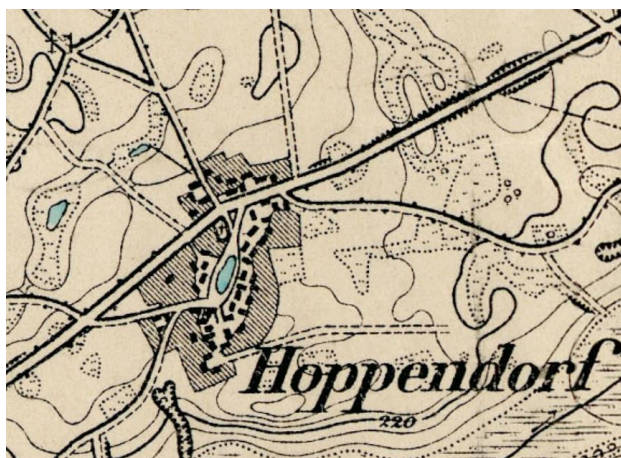
Układ ruralistyczny wsi – źródło Messtischblatt, rok wyd. 1911

W Goręczynie pod ochroną konserwatorską znajduje się wpisany do rejestru zabytków zespół kościoła parafialnego pw. św. Trójcy i Wszystkich Świętych (nr rej. 352/20.02.1971), składający się z kościoła z 1639 r., cmentarza przykościelnego z XVII w., muru kościelnego wraz z bramą wjazdową z ok. 1910 i plebanią z XIX/XX w. Wartościowy układ ruralistyczny Goręczyna powstały w wyniku organicznego rozwoju - nieregularny, wielodrożny - nie powinien być zniekształcany, a wszelkie zmiany powinny być dokonywane na zasadzie dobrej kontynuacji. Sporo obiektów nierejestrowych wpisanych do GEZ znajduje się również pod ochroną konserwatorską.

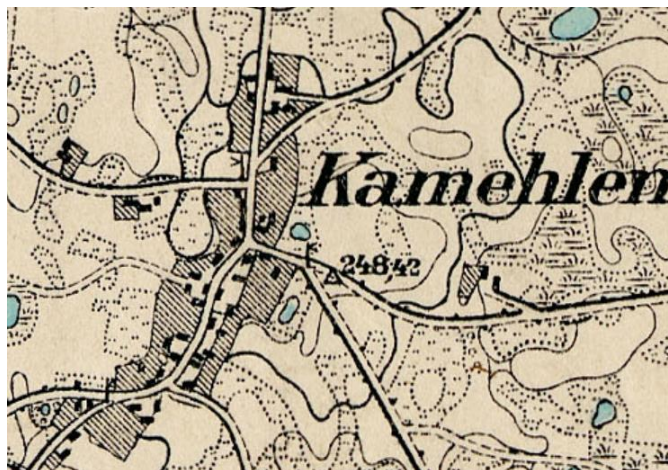
Układ ruralistyczny wsi – źródło Messtischblatt, rok wyd. 1911

W Hopowie do rejestru zabytków województwa pomorskiego wpisany jest zespół kuźni, w którego skład wchodzi szachulcowy dom nr 27 z 1876 r. (nr rej. 1116 / 11.03.1995) oraz murowana kuźnia z 1927 r. (nr rej. 1116/ 1.03.1995), a także kościół pw. Nawiedzenia NMP (nr rej. 1877 / 10.05.2011). Należy chronić cenny, dobrze zachowany wielodrożny układ ruralistyczny Hopowa. Nie dopuszczać do bezplanowej zabudowy (w tym także terenów przylegających do drogi krajowej). Remonty budynków należy przeprowadzać w sposób nie naruszający tradycyjnej zewnętrznej formy obiektów, szczególnie tych objętych ochroną konserwatorską - m.in. włączonych do GEZ. Nowobudowane obiekty powinny uwzględniać miejscową tradycję zabudowy.

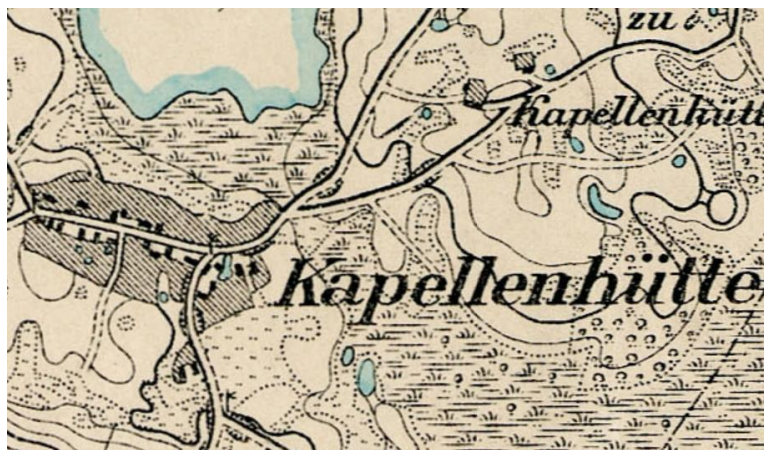
Układ ruralistyczny wsi – źródło Messtischblatt, rok wyd. 1911

Nie powinno się przekształcać dobrze zachowanego układu ruralistycznego Kameli. Należy podjąć działania zmierzające do powstrzymania dewastacji zabytków, w tym zabudowań folwarcznych. Unikać należy wprowadzania zabudowy o formach niedostosowanych do miejscowej tradycji budowlanej.

Układ ruralistyczny wsi – źródło Messtischblatt, rok wyd. 1911

Należy przeciwdziałać degradacji budynków chronionych wpisem do GEZ położonych na obszarze Kaplicy. Nie należy przekształcać ich zewnętrznej formy. Nowopowstałe obiekty powinny być dostosowane do tradycyjnych form miejscowego budownictwa.

Układ ruralistyczny wsi – źródło Messtischblatt, rok wyd. 1911

W Ostrzycach obecnie brak obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Zalecana jest rekompozycja układu ruralistycznego mająca na celu przywracanie historycznego układu. Wskazane jest, aby budynki przebudowane, w których zaburzona została forma zewnętrzna, zostały przy okazji następnego remontu przywrócone do formy pierwotnej. Konieczne jest podjęcie działań zmierzających do powstrzymania dewastacji obiektów zabytkowych. Unikać należy budowy nowych obiektów o formach niedostosowanych do miejscowej tradycji budowlanej.

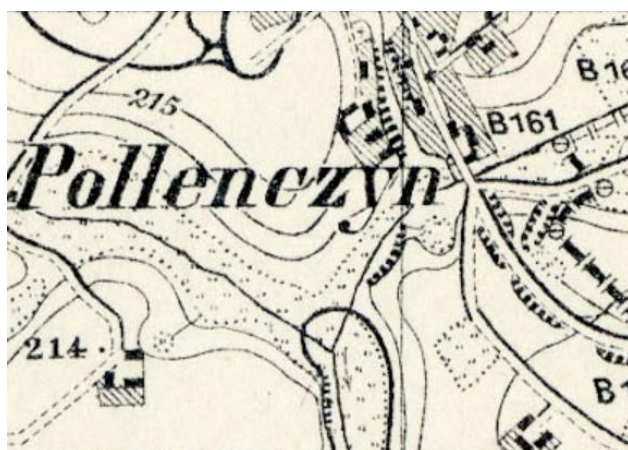
Układ ruralistyczny wsi – źródło Messtischblatt, rok wyd. 1911

Do rejestru zabytków wpisane są w Piotrowie dwa stanowiska archeologiczne: grodzisko wczesnośredniowieczne oraz osada wczesnośredniowieczna. Ochrony wymaga dobrze zachowany wartościowy układ przestrzenny Piotrowa - nieregularny, dostosowany do urozmaiconego terenu. Niektóre obiekty zabytkowe są w złym stanie technicznym. Podobnie jak w innych wsiach gminy należy przeciwdziałać ich zniszczeniu, jak też zapobiegać dewastującym oryginalną formę i substancję zabytkową przebudową oraz budowie obiektów niezgodnych z miejscową tradycją budowlaną.

Układ ruralistyczny wsi – źródło Messtischblatt, rok wyd. 1911

W Połęczynie należy chronić zachowany układ ruralistyczny (nieregularny, z folwarkiem Jeknica) zabytkową zabudowę. Ochronie powinna podlegać także ekspozycja czynna (szczególnie z dróg dojazdowych) i bierna atrakcyjnej sylwety wsi z dominantą kościoła wpisanego do rejestru zabytków (nr rej. 1779 / 15.06.2009).

Układ ruralistyczny wsi – źródło Messtischblatt, rok wyd. 1911

Pozostałe układy ruralistyczne są zachowane w mniejszym stopniu lub charakteryzują się zabudową rozproszoną.

Ramleje powinny być chronione przed nadmierną presją inwestycyjną ze względu na wartości krajobrazowe wynikające ze świetnie wkomponowanej w zróżnicowany krajobraz zabudowy. Należy przeciwdziałać degradacji i niewłaściwym modernizacjom obiektów zabytkowych oraz budowie obiektów niezgodnych z miejscową tradycją budowlaną.

Do rejestru zabytków wpisane jest w Rątach wczesnośredniowieczne cmentarzysko płaskie. Należy przeciwdziałać postępującej degradacji obiektów zabytkowych i wprowadzaniu nietradycyjnych form architektury oraz zabudowie terenów pomiędzy Rątami a Goręczynem. W Rątach znajdują się obiekty wpisane do GEZ.

W Rybakach chronić należy cenny układ przestrzenny oraz obiekty zabytkowe, a także tradycyjne formy zabudowy zagrożone przebudowami i remontami oraz budową nowych obiektów niedostosowanych formą do otoczenia.

Zachować należy wysokie wartości krajobrazowe Sławek, przeciwdziałać degradacji obiektów zabytkowych, budowania obiektów o formie architektonicznej niezgodnej z tradycją regionu.

W Somoninie wskazana jest rewaloryzacja układu ruralistycznego oraz właściwe ukierunkowanie inwestycji, unikanie zabudowy o formach niezgodnych z tradycyjnymi. Zachować należy wysokie wartości krajobrazowe Starkowej Huty, a także przeciwdziałać degradacji obiektów zabytkowych, budowania obiektów niezgodnych z tradycją regionu.

W Wyczechowie do rejestru zabytków wpisany jest zespół dworsko-folwarczny z parkiem: dwór i zabudowa folwarczna - murowane z lat 1885-1887, 1907 (nr rej. 1048) oraz podworski park krajobrazowy z końca XIX w. (nr rej. 1048). W rejestrze zabytków znajduje się także cmentarzysko kurhanowe datowane na epokę brązu, położone na granicy wsi Wyczechowa i Borcza.

WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

obiekt	miejsowość	nr rejestru zabytków	nr dawnego rejestru zabytków	data wpisu do rejestru zabytków
kościół parafialny p.w.Trójcy Św. i Wszystkich Świętych	Goręczyno	514	352	20.02.1971
zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór;budynek magazynowy;dwa budynki inwentarskie;gorzelnia;park)	Borcz	1238	1047	20.07.1988
zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór;zabudowania gospodarcze: magazyn pasz i chlewnia;park)	Wyczechowo	1257	1048	24.09.1988
dom wraz z kuźnią (ob. św. Floriana 5)	Hopowo	1525	1116	01.03.1995
kościół filialny p.w. Św. Andrzeja Boboli wraz z terenem przykościelnym oraz kamiennym murem zachowanym wzdłuż granicy pd. działki	Połączyno	1779	-	15.06.2009
kościół ewangelicki , obecnie rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny wraz z działką	Hopowo	1877	-	10.05.2011

Źródło: Rejestr zabytków nieruchomych województwa pomorskiego

Wykaz obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków znajduje się na końcu opracowania (zarządzenie Wójta Gminy Somonino nr 69/2017 z dnia 23.06.2017 r.)

Do najlepiej zachowanych i najważniejszych z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej obiektów należy zaliczyć:

Kościół par. pw. Trójcy Św. i Wszystkich Świętych w Goręczynie

Świątynia ufundowana w XIII stuleciu. Była to drewniana budowla nosząca wezwanie św. Agaty. Obecna, barokowa świątynia Świętej Trójcy i Wszystkich Świętych została wzniesiona przez Kartuzów w 1639 roku, o czym informuje tablica erekcyjna na murze zewnętrznym. W 1772 roku budowla została konsekrowana, w 1905 roku został dobudowany transept, w związku z czym świątynia uzyskała kształt krzyża. W latach 1912-14 budowla była restaurowana. Do wyposażenia należą ołtarze w stylu barokowym: główny pod wezwaniem Wszystkich Świętych i boczne pod wezwaniem Św. Trójcy i Matki Bożej. Najcenniejszymi elementami wyposażenia są figury Matki Bożej Miłosierdzia (umieszczone w ołtarzu głównym) i św. Barbary

(mieszczą się we wnęce nad zakrystią). Na wieży jest umieszczony dzwon odlany w 1400 roku.

Kościół w Goręczynie

Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem w Borczu

Zespół dworsko-parkowy wraz z folwarkiem usytuowany jest w rozwidleniu drogi krajowej z Żukowa do Kościerzyny i drogi wiejskiej stanowiącej w cz. zachodniej ulicę wsi chłopskiej i pofolwarcznej Borcz przechodzącej w drogę polną prowadzącą do Leżna. Przez teren zespołu przepływa strumień w zach części stanowiący element założenia parku.

W skład zespołu dworsko-parkowego wchodzi następujące obiekty zabytkowe rozmieszczone wokół podwórz gospodarczego o kształcie wydłużonego prostokąta;

- budynek mieszkalny podworski (ob. hotel agroturystyczny) zamykający podwórze od zachodu
- park - przylegający od zach. do bud. dworu i okolony od płd. murem
- budynek magazynowy (spichlerz) - usytuowany prostopadle do budynku dworskiego w narożu płd-zach. podwórz
- budynek inwentarski - d. owczarnia, flankujący podwórze w jego płd.-zach. części

- budynek inwentarski - d. warchlakamia. w środkowej części płn. obudowy podwórza
- budynek d. gorzelni - zamykający podwórze od wschodu

Poza wyżej wymienionymi obiektami historyczną kompozycyjnie zabudowę folwarku uzupełniają;

- budynek inwentarski - obora, ograniczająca podwórze od płd.-wsch
- budynek magazynowo-socjalny - d. stodoła, ograniczająca podwórze od płn.-wsch
- mieszkalny budynek pofolwarczy wraz z towarzyszącymi zabudowaniami gospodarczymi
- współczesne budynki inwentarskie i magazynowe w płd. cz. zespołu zabudowań folwarcznych

Historycznym dopełnieniem założenia folwarcznego była wielorodzinna mieszkalna zabudowa folwarczna wzdłuż ulicy na płd. od folwarku z domami mieszkalnymi usytuowanymi kalenicą równolegle do drogi i z towarzyszącymi im budynkami gospodarczymi, przy tym z duże piwniczki ziemne usytuowane są po przeciwnej, płd. stronie drogi.

Zespół folwarczy w Borczu

Dom wraz z kuźnią ul. Św. Floriana 5 w Hopowie

Budynek położony w pd. części wsi, na wsch. od szosy Żukowo-Kościierzyna. Usytuowany na obszernej parceli, oddzielonej od drogi ogródkiem kwiatowym. Na wsch. od domu rozciąga się ogród, na pd. podwórze gospodarcze ograniczone budynkiem gospodarczym, za drogą na wsch. od obiektu znajduje się kuźnia, a przy wjeździe na podwórze drewniany krzyż z datą 1930.

Ściany zewnętrzne i wewnętrzne w konstrukcji szachulcowej, słupowo-ramowej o ryglach kołkowanych, wypełnieniach słomiano-glinianych otynkowanych i fundamencie z ociosanego kamienia polnego, łączonego zaprawą wapienno-paskową. Szczyty szalowane pionowo, wzdłuż ramion szerokie wietrznice z kolcami. Od wsch. przy wejściu szeroki, kamienny próg z jednego ociosanego kamienia, schodki z kilku kamieni połączonych zaprawą wapienno-piaskową.

Hopowo ul. Św. Floriana 5

Kościół pw. św. Andrzeja Boboli w Połączynie

Kościół wybudowano w latach 20-tych XX wieku dla gminy ewangelickiej. Zlokalizowany w centrum wsi, na pn. od drogi wiejskiej, na niewielkim wzniesieniu, w okolicy z licznymi, łagodnymi wzgórzami. Wzdłuż granicy pd. terenu kościelnego kamienny mur typu segmentowego, z żeliwną, dwuskrzydłową bramą. Wzdłuż muru zachowany szpaler świerków, w części zach. działki oraz w narożniku pd. wsch. grupy lip.

Kościół orientowany, jednonawowy typu salowego, z trójkątnie zamkniętym prezbiterium, przy którym od strony pd. prostokątna zakrystia a od zach. wieża. Bryła zwarta, jednorodna: nawa i prezbiterium o tej samej wysokości, przykryte dachami dwuspadowym i wielospadowym.

Fundamenty wykonane z przycinanego kamienia układanego w regularnych warstwach, nad poziomem gruntu tworząc cokół, wyższy w obrębie prezbiterium. Mury ułożone z cegły w wątku kowadełkowym, elewacje licowane, blendy tynkowane. Dachy kryte pojedynczą karpiówką, wieżyczka obita deskami.

Kościół w Połęczynie

Kościół ewang. ob. rzymsko-katolicki par. pw. Nawiedzenia NMP w Hopowie

W 1897 r. na ziemi wykupionej na obrzeżu wsi Hopowo (przy drodze z Nowego Dworu) parafia ewangelicka kierowana wówczas przez wikariusza Otto Grabowskiego zbudowała mały kościółek (przypuszczalnie drewniany lub szkieletowy), a na przełomie lat 1898 i 1899 roku wzniesiono przy nim plebanie (istniejący do dzisiaj budynek na wschód od kościoła). W 1904 r. ze względu na zbyt małe rozmiary kościółka podjęto decyzję o budowie nowej, większej świątyni. Kamień węgielny pod jej budowę wmurowano dnia 29 sierpnia 1911 r. Poświęcenie zaś kościoła nastąpiło 23 kwietnia 1913 roku. Parafia ewangelicka działała tu do 1945 r. Po II wojnie światowej kościół przeszedł w ręce katolików jako filialny parafii w Goręczynie.

Kościół wzniesiony z czerwonej cegły w stylu neogotyckim zachował pierwotny układ, większość wyposażenia i wystroju kościoła ewangelickiego z

początku XX wieku. Skrócona została empora boczna a także zmianie uległo prezbiterium przekształcone zgodnie z wymogami posoborowymi, jednak zdemontowane ambona i balustrada o niezmienionym wystroju malarskim zachowały się w pomieszczeniach wieży.

Po 1945 r. dokonano adaptacji wnętrza kościoła funkcji kościoła katolickiego. Miedzy innymi skrócono emporę boczną. W latach 60-80 XX w. zmieniono dekorację malarską we wnętrzu kościoła oraz przebudowano prezbiterium usuwając wyposażenie pierwotne (balustradę, ambonę i ołtarz) a wprowadzając ołtarz posoborowy i nową, wielopoziomową posadzkę. Pozostałe prace bieżące miały charakter adaptacyjny i bieżących napraw o ograniczonym zakresie. W 2003 r. we wschodniej części działki wzniesiono kaplicę przedpogrzebową z sanitariatami oraz wykonano gruntowny remont ogrodzenia działki z wymianą części elementów.

Kościół w Hopowie

Zieleń komponowana

Zabytkowa zieleń komponowana w parkach, alejach, szpalerach czy też ogrodach włączonych do gminnych ewidencji zabytków (GEZ) – z wyłączeniem zieleni położonej na obszarach wpisanych do rejestru zabytków, w obecnym stanie prawnym jest pozbawiona nadzoru konserwatorskiego ze względu na to, że uzgodnieniu z konserwatorem zabytków podlegają tylko roboty budowlane prowadzone przy zabytkach włączonych do GEZ, usuwanie drzew i krzewów oraz prowadzenie prac pielęgnacyjnych lub nowych nasadzeń nie podlega uzgodnieniu z właściwym konserwatorem zabytków. Niemniej należy mieć na uwadze, że zieleń komponowana

jako zabytek powinna być przez właściciela lub posiadacza otoczona opieką jako dziedzictwo kulturowe warte zachowania dla przyszłych pokoleń.

Najcenniejszymi przykładami zieleni komponowanej są wpisane do rejestru zabytków założenia parkowe w Borczu oraz Wyczechowie, będące częścią założeń dworsko-parkowych. Ich stan jest zadowalający, najlepiej prezentuje się park w Borczu. Teren gminy bogaty jest w cmentarze, zarówno katolickie, jak i ewangelickie. Nekropolie katolickie są zachowane w dobrym stanie, a istniejący drzewostan jest na bieżąco pielęgnowany (cmentarze parafialne w Goręczynie i Hopowie oraz przykościelne w Goręczynie, Hopowie i Połączynie). W przypadku cmentarzy ewangelickich ze względu na ich opuszczenie i brak użytkowania starodrzew uległ degradacji, pierwotna kompozycja jest nieczytelna wskutek licznych samosiejek i wpływu zjawisk atmosferycznych. Cmentarze ewangelickie obecne są w większości miejscowości gminy - Chylowa Huta, Egiertowo, Hopowo, Kamela, Kaplica, Piotrowo, Połączyno, Rąty, Rybaki, Somonino oraz Starkowa Huta (z częściowo zachowanym ogrodzeniem wpisanym do GEZ). Brak jest cenniejszych założeń zieleni przy małej architekturze, jednak nie wszystkie kapliczki i krzyże zostały zinwentaryzowane pod kątem włączenia ich do GEZ.

Na terenie gminy występują też inne odcinki dróg z historycznymi obsadzeniami alejowymi, należy do nich np. droga alejowa ze Skrzyszewa Żukowskiego do Borcza. Nie są one jednak wpisane do GEZ.

Zestawienie ilościowe obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków:

Rodzaj	Liczba	Wpis do rejestru
Architektura sakralna	8	3
Architektura rezydencjonalna	2	0
Obiekty użyteczności publicznej	9	0
Obiekty mieszkalne	45	1
Obiekty gospodarcze	30	1
Zabytki techniki	1	0
Zieleń komponowana	2	2
Cmentarze i architektura cmentarna	15	0
Układy zabudowy	2	2

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

WYKAZ ZABYTKÓW RUCHOMYCH Z TERENU GMINY SOMONINO WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Ilość	Nr rej.	Data wpisu
1	Goręczyno	Wyposażenie sakralne i liturgiczne kościoła oraz zabytki złotnictwa	11	B/98	30.09.1972 04.01.1983 27.10.2014

Ze względu na wartość obiektów wpisanych do rejestru dokładniejsze informacje nt. wyposażenia kościoła w Goręczynie można uzyskać w archiwach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku.

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Zgodnie z treścią art. 3 pkt. 4 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący

powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem. W świetle tej definicji zabytkiem archeologicznym jest nie tylko konkretny zabytek ruchomy, lecz przede wszystkim obszar występowania nawarstwień kulturowych, czyli warstw tworzących się w wyniku użytkowania przez człowieka danego terenu, w którym te zabytki mogą występować. W terminologii archeologicznej i konserwatorskiej nieruchomy zabytek archeologiczny zwany jest stanowiskiem archeologicznym. Układ oraz wzajemne relacje nawarstwień (stratyfikacja) na stanowisku archeologicznym są źródłem wiedzy o historii danego miejsca i stanowią też kluczową rolę w określaniu chronologii zalegających w nich poszczególnych ruchomych zabytków archeologicznych.

Stanowiska archeologiczne jako istotny element dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego podlegają ochronie na mocy przepisów prawa międzynarodowego (Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, Europejska Konwencja Krajobrazowa) i tworzonego w ich duchu prawa krajowego (m.in. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi), które zobowiązują do ich trwałego zachowania (jeśli to możliwe – na miejscu), uwzględnienia zadań ochronnych w procesie planowania przestrzennego, a jeśli niemożliwa jest trwała ochrona – metodycznego przebadania i zadokumentowania warstw kulturowych (warstw tworzących się w trakcie użytkowania przez człowieka danego terenu) oraz zakonserwowania i zabezpieczenia pozyskanych archeologicznych zabytków ruchomych.

Gmina Somonino na moment opracowania niniejszego dokumentu nie posiada kart Gminnej Ewidencji Zabytków dla stanowisk archeologicznych, prace przewidziane są na najbliższe lata.

Do trwałego zachowania dziedzictwa archeologicznego zobowiązuje przede wszystkim Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, której zapis art. 4 pkt. II mówi, że każda strona zobowiązuje się do stosowania środków fizycznej ochrony dziedzictwa archeologicznego zapewniając, stosownie do okoliczności, konserwację i zachowanie dziedzictwa archeologicznego, jeżeli jest to możliwe na miejscu. Mając na uwadze fakt, iż zgodnie z art. 91 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483) ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest

bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy, oraz że Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego została ratyfikowana przez stronę polską i wprowadzona do krajowego obrotu prawnego (Dz.U. 1996 nr 120 poz. 564), ochrona dziedzictwa archeologicznego w miejscu występowania jest obowiązkiem ustawowym.

Do trwałego zachowania powinny zostać przeznaczone przede wszystkim stanowiska archeologiczne o dużej wartości naukowej, objęte wpisem do rejestru zabytków oraz wszystkie stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej (bez względu na prawną formę ochrony), które oprócz wartości naukowej posiadają także duże znaczenie ekspozycyjne wzbogacające krajobraz kulturowy i będące trwałym naziemnym świadectwem życia i działania populacji minionych epok. W ich obrębie powinny być dozwolone jedynie niezbędne prace zabezpieczające, konserwujące, rewaloryzacyjne oraz naukowo-badawcze przy zachowaniu przepisów odrębnych. Zagospodarowanie stanowisk o własnej formie terenowej na cele użytkowe (turystyczne, rekreacyjne, dydaktyczne) powinno być dopuszczalne jedynie przy uwzględnieniu ich historycznego kontekstu oraz we współpracy z właściwym organem ochrony zabytków, na zasadach określonych przepisami odrębnymi.

Osobną grupę stanowią stanowiska płaskie nieobjęte wpisem do rejestru zabytków. Podstawowym zagrożeniem dla tych stanowisk są działania inwestycyjne i gospodarcze wiążące się z pracami ziemnymi, które powodują nieodwracalne zniszczenie nawarstwień kulturowych oraz zalegających w nich ruchomych zabytków archeologicznych. W celu ochrony przed nieodwracalną utratą dziedzictwa kulturowego, działania inwazyjne należy poprzedzić badaniami ratowniczymi, w trakcie których warstwy kulturowe podlegają zadokumentowaniu, a zabytki ruchome – zabezpieczeniu i konserwacji. Zgodnie bowiem z art. 31 ust. 1a pkt 2 cyt. Ustawy osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego, jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

Istotnym narzędziem ochrony zabytków, w tym archeologicznych, są dokumenty planistyczne m.in. takie jak studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz tworzone na ich bazie plany miejscowe.

Przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w połączeniu z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z jej aktami wykonawczymi dają szerokie uprawnienia organom administracji publicznej do wprowadzania zadań ochronnych. Zgodnie z art. 18 ust. 1 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Zgodnie z art. 18 ust. 2 cyt. Ustawy, w koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1. uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
2. określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
3. ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Z kolei art. 19 ust. 3 cyt. ustawy mówi, że w studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Przepisy te korespondują z §4 pkt. 6 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz.U. 2004 nr 118 poz. 1233) oraz §4 pkt. 4 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz.U. 2003 nr 164 poz. 1587). Przepisy te można i należy wykorzystywać między innymi zakazując zabudowy lub prowadzenia działalności inwestycyjnej i gospodarczej na wybranych stanowiskach archeologicznych, powołując

się na wspomniane wytyczne prawa międzynarodowego, zobowiązującego do możliwie najczęstszej ich trwałej miejscowej ochrony.

Przeznaczenie poszczególnych terenów musi uwzględniać potrzebę ochrony zabytków archeologicznych. Tereny występowania stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej lub wpisanych do rejestru zabytków nie mogą być przeznaczane pod jakąkolwiek działalność budowlaną, inwestycyjną czy gospodarczą (w tym rolną). W szczególności obszary występowania stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej powinny zostać przeznaczone do utworzenia zieleni urządzonej. Należy także zadbać o ich otoczenie, wytyczając odpowiednią strefę ochrony ekspozycji. Tereny, na których występują stanowiska archeologiczne płaskie (bez własnej formy terenowej), nieobjęte wpisem do rejestru zabytków mogą zostać przeznaczone pod działalność budowlaną, inwestycyjną i gospodarczą z zachowaniem odpowiednich przepisów odrębnych dotyczących prowadzenia niezbędnych badań archeologicznych.

W celu skutecznej ochrony zabytków archeologicznych konieczne jest ich ujęcie w gminnej ewidencji zabytków, która stanowi podstawę do dalszych działań ochronnych podejmowanych przez organy administracji publicznej. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych jest niezbędne przede wszystkim dla właściwego wykonywania działań, o których mowa w art. 39 ust. 3 Prawa budowlanego. Zgodnie z tym przepisem, w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Procedura taka pozwala na kontrolę konserwatorską zamierzeń inwestycyjnych.

WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

- a) cmentarzysko kurhanowe – okres wpływów rzymskich (Nr rej. C-71, stary nr 48/A, z dnia 28.05.1969 r.) – Borcz/Babi Dół
- b) grodzisko nizinne – wczesne średniowiecze (Nr rej. C-213, stary nr 158/A z dnia 21.11.1971 r.) - Piotrowo

- c) osada otwarta– wczesne i późne średniowiecze (Nr rej. C-214, stary nr Dec.nr 159/ A z dnia 21.11.1971 r.) - Piotrowo
- d) grodzisko wyżynne – wczesne średniowiecze (Nr rej. C-343, stary nr Dec. Nr 261/ A z dnia 29.11.1975 r.) - Borcz
- e) cmentarzysko płaskie – wczesna epoka żelaza (Nr rej. C-503, stary nr Dec. nr 417/ A z dnia 15.12.1986 r.) - Rąty
- f) cmentarzysko kurhanowe – epoka brązu (Nr rej. C-518, stary nr Dec. nr 424/ A z dnia 26. 10.1987r.) - Wyczechowo

Wykaz stanowisk archeologicznych z terenu gminy znajduje się na końcu opracowania

6.6 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła.

W związku z faktem zachowania wielu układów ruralistycznych te elementy krajobrazu kulturowego są cennym przykładem zachowania dziedzictwa niematerialnego.

Oprócz tego jednym z najważniejszych elementów dziedzictwa niematerialnego są kultywowane do dziś tradycje kaszubskie, przejawiające się w utrzymaniu regionalnej gwary, zwyczajów, świąt oraz imprez.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT dla Gminy Somonino.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Położenie gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki i agroturystyki • Urozmaicona rzeźba krajobrazu, obecność terenów leśnych • Dobra drogowa dostępność komunikacyjna • Bliskość siedziby powiatu i województwa (a także aglomeracji Trójmiasta) • Bogata historia regionu • Ciekawe obiekty sakralne zachowane w dobrym stanie • Obecność stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej • Obecność historycznych nekropolii oraz układów ruralistycznych • Obecność ciekawych szlaków turystycznych • Wykorzystywanie funduszy unijnych • Odbywające się regularnie imprezy kulturalne • Czystość środowiska naturalnego • Sąsiedztwo obszarów chronionego krajobrazu, terenów leśnych oraz rekreacyjnych • Często aktualizowana strona internetowa gminy, zawierająca informacje dotyczące historii oraz zabytków regionu • Kultywowane tradycje kultury kaszubskiej •	• Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Niekontrolowane przebudowy i rozbiórki obiektów zabytkowych • Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych • Utrata walorów zabytkowych przez wiele obiektów przebudowanych w ostatnich latach • Brak weryfikacji zasobu archeologicznego gminy • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych • Intensywny ruch samochodowy na głównych drogach gminy • Degradacja elementów historycznych układów przestrzennych przez nową zabudowę

SZANSE	ZAGROŻENIA
• Zwiększenie środków budżetowych Gminy w zakresie ochrony zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Rozwój turystyki jednodniowej oraz weekendowej • Powstawanie i rozwój nowych form rozwoju turystycznego • Szersza promocja walorów kulturowych Gminy • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki budynków • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym regionu • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Przedłużenie trwania sezonu turystycznego • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Pomorskiego	• Dalsza degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remoncie obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji zabytkowej • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Częściowy zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia • Brak wsparcia władz państwowych w wielu aspektach polityki samorządowej • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOMONINO

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami z terenu Gminy. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jego dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów strategicznych, takich jak studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz strategia rozwoju gminy.

CEL 1: Ochrona i opieka nad zabytkami oraz ochrona krajobrazu kulturowego poprzez priorytetowe traktowanie obszarów wartościowych kulturowo w kształtowaniu polityki przestrzennej	
Priorytet:	Działania:
Ścisłe powiązanie zadań służących opiece nad zabytkami ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz polityką przestrzenną Gminy	- aktualizacja poszczególnych dokumentów - dbałość o włączenie ochrony dziedzictwa kulturowego do treści dokumentów - aktualizacja Planu Ochrony Zabytków na wypadek Konfliktu Zbrojnego - ostatnio 2017 rok - opracowanie kart gminnej ewidencji zabytków dla stanowisk archeologicznych
Przeznaczanie środków finansowych z budżetu Gminy na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi	1. Remont ogrodzenia cmentarza ewangelickiego w Hopowie - szacunkowe koszty: 278 000 zł 2. Konserwacja feretronów z wizerunkiem Serca Jezusa i Matki Boskiej w Kościele pw. Trójcy Świętej i Wszystkich Świętych w Goręczynie - 81 824 zł 3. Przebudowa budynku świetlicy wiejskiej

	w Piotrowie - szacunkowe koszty: 642 140 zł 4. Remont dachu zabytkowej gorzelni w Borczu - szacunkowe koszty: 490 644 zł 5. Remont budynku gospodarczego w Piotrowie - szacunkowe koszty: 359 860 zł 6. Remont budynku dawnej szkoły w Starkowej Hucie - szacunkowe koszty: 245 070 zł 7. Konserwacja i restauracja wnętrza kościoła p.w. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Hopowie - szacunkowe koszty 154 500 zł 8. Modernizacja budynku Środowiskowego Domu Samopomocy w Rybakach - szacunkowe koszty: 153 000 zł
Integrowanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz walorów przyrodniczych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	- w przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego
Wprowadzenie i egzekwowanie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	- wprowadzenie jednolitej polityki dotyczącej obiektów zabytkowych - dążenie do zachowania ładu przestrzennego w ramach istniejących jednostek osadniczych - zachowanie istniejących układów ruralistycznych
Stworzenie instrumentów umożliwiających wsparcie rewaloryzacji obiektów zabytkowych	- przeznaczanie środków budżetowych w ramach odpowiedniej uchwały Rady Gminy - stworzenie zachęt finansowych dla właścicieli obiektów zabytkowych
Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji celów związanych z ochroną dziedzictwa historycznego	- weryfikacja zasobu archeologicznego gminy poprzez opracowanie ewidencji stanowisk archeologicznych

CEL 2: Wykorzystanie zasobów i walorów krajobrazu kulturowego Gminy w rozwoju turystyki.

Priorytet:	Działania:
Wprowadzenie na terenie Gminy zintegrowanego systemu informacji wizualnej dotyczącej zasobu i walorów dziedzictwa kulturowego, w odniesieniu do najcenniejszych przestrzeni (krajobrazów), miejsc (punktów widokowych bądź pamiątkowych), obiektów (parki, cmentarze, budowle, zespoły).	- identyfikacja najcenniejszych zabytków - opracowanie jednolitego systemu oznaczeń - odpowiednie wyeksponowanie najcenniejszych zabytków
Stworzenie koncepcji promocji gminy ze szczególnym uwzględnieniem turystyki jednodniowej i weekendowej, ukierunkowanej przede wszystkim na mieszkańców aglomeracji Trójmiasta	- tworzenie nowych produktów turystycznych dostosowanych do turystyki jednodniowej i weekendowej - działania promocyjne w aglomeracji trójmiejskiej
Opracowanie mapy ukazującej zasoby i walory gminnego krajobrazu kulturowego na tle walorów przyrodniczych i atrakcji turystycznych; udostępnienie mapy w siedzibie Urzędu Gminy i w siedzibach prowadzonych przez niego organów (dom kultury, biblioteka publiczna)	
Przygotowanie i druk folderów promujących walory krajobrazowe (zabytkowe i przyrodnicze) terenów Gminy	- wraz z udziałem w targach, konferencjach bądź programach międzygminnych - uwzględnienie różnych możliwości spędzania wolnego czasu – turystyki pieszej, rowerowej, wodnej, samochodowej itd.
Inicjowanie, wspieranie i udzielanie pomocy (organizacyjnej, rzeczowej i finansowej) przy tworzeniu nowoczesnych multimedialnych ekspozycji (stałych i czasowych) poświęconych dziedzictwu regionu	- przy wykorzystaniu środków krajowych i unijnych

Współpraca z mediami regionalnymi w zakresie promocji walorów dziedzictwa kulturowego, ze szczególną uwagą zwróconą na problematykę rewitalizacji zabytków.	- w tym działania marketingowe, przyciągające zarówno turystów, jak i inwestorów
---	--

CEL 3: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy oraz jego promocja wśród lokalnej społeczności

Priorytet:	Działania:
Wprowadzanie zmian w gminnej ewidencji zabytków w oparciu o aktualizowany wykaz obiektów zabytkowych	- regularna aktualizacja gminnej ewidencji zabytków - opracowanie w roku 2017 kart dla zabytkowych cmentarzy wpisanych do WEZ - występowanie do WUOZ o wykreślanie obiektów, które utraciły walory zabytkowe
Inwentaryzacja obiektów małej architektury, jako świadectwa kulturalnej przeszłości regionu (krzyże, kapliczki przydrożne, miejsca pamięci)	- przeprowadzenie inwentaryzacji terenowej dla poszczególnych typów obiektów - wpisanie najcenniejszych z nich do gminnej ewidencji zabytków
Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym programem ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	- opracowanie programu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych - określenie procedur przeciwdziałania zagrożeniom
Wspieranie rozwoju regionalnych galerii, izb pamięci, świetlic (np. istniejących izb historycznych, muzeów itp.), ze szczególnym uwzględnieniem kaszubskiego charakteru gminy	- wsparcie dla wydawania publikacji regionalnych - organizacja konkursów wiedzy o regionie itd.
Popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wszelkiego rodzaju konkursy promujące wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego oraz warsztaty i pokazy w zakresie tradycyjnych rzemiosł	- we współpracy ze szkołami, bibliotekami, regionalistami itd.

budowlanych	
Kultywowanie elementów lokalnej tradycji i kultury kaszubskiej wśród mieszkańców gminy	- wprowadzenie elementów lokalnego folkloru do edukacji szkolnej

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Somonino powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Somonino zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz Urząd Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych i krajowych, nagrody, ulgi),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),

- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy. Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe

➤ dotacje gminne

➤ inne źródła

Źródła zagraniczne:

➤ źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych

➤ źródła pozaunijne

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach. Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

PROMESA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Szczególnym rodzajem ministerialnego programu operacyjnego jest Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Celem programu jest zwiększenie

efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich, w tym na zadania z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Uprawnionymi do pozyskania dotacji są jednostki samorządu terytorialnego oraz państwowe i samorządowe instytucje kultury i filmowe, kościoły lub związki wyznaniowe, archiwa państwowe, organizacje pozarządowe ze sfery kultury, organizacje pozarządowe i niepubliczne szkoły artystyczne i I i II stopnia oraz uczelnie artystyczne. Promesa MKiDN może pokrywać maksymalnie 85 % wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. w szczególnych przypadkach Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może zdecydować o pokryciu więcej niż 85 % wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

- „Zabytek Zadbany” - jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków..

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH,
RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ
WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego,
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków,
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych,
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych,
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego,
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły

i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014.1446 ze zm.),
- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych,
- c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:
 - zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
 - stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust.. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2016 .446, ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Regionalny Program Operacyjny posiadać ma wiele możliwości wspierania inwestycji związanych z rewitalizacją. Tryb naboru wniosków odbywa się zazwyczaj w trybie konkursowym, ogłaszanym w zależności od harmonogramu realizacji RPO. W celu pozyskania środków z tych źródeł, należy dotrzeć do odpowiednich dokumentów programowych po przyjęciu harmonogramu konkursów w nowej perspektywie RPO.

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma oś priorytetowa VIII – Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, w ramach której wskazano Priorytet inwestycyjny 6 C – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet zakłada lepszą dostępność infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki. W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przewiduje się również realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury, pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. Wspierane będą również nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury.

Wsparciem objęte zostaną projekty dotyczące infrastruktury małej skali, dla których maksymalna wartość wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; w przypadku projektów dotyczących dziedzictwa kulturowego znajdujących się na liście UNESCO próg ten wynosi 10 mln euro. Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe,

podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe związane przez uprawnionych beneficjentów

Grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy wspieranej infrastruktury, tj. mieszkańcy całej Polski oraz turyści (również zagraniczni). Infrastruktura ta zlokalizowana jest głównie na terenie miast wojewódzkich (i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie) oraz w mniejszym stopniu w miastach regionalnych i subregionalnych.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. w celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOMONINO

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Somonino jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Somonino, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

**WYKAZ OBIEKTÓW Z TERENU GMINY SOMONINO WPISANYCH DO GMINNEJ
EWIDENCJI ZABYTEKÓW (Zarządzenie Wójta Gminy Somonino Nr 69/2017)**

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT
1	Borcz			Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem w granicach zaznaczonych na załączniku do decyzji (nr rej. 1238 z dn. 20.07.1988)
2	Borcz		2	dwór- w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem (dwór;budynek magazynowy;dwa budynki inwentarskie;gorzelnia;park), dz. 1/106
3	Borcz		3	dawna gorzelnia w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem, dz. 1/107
4	Borcz		2/1	spichlerz w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem, dz. 1/106
5	Borcz		2/2	stodoła na terenie wpisanym do rejestru zabytków, dz. 1/106
6	Borcz		2/3	budynek gospodarczy podworski (d.warchlakarnia) w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem, dz. 1/106
7	Borcz		2/4	stodoła na terenie wpisanym do rejestru zabytków, dz. 1/107
8	Borcz		2/6	budynek inwentarski - (d.owczarnia) w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem, dz. 1/106
9	Borcz			park podworski w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem
10	Chylowa Huta			cmntarz d.ewangelicki, dz. 181 , obr. Kaplica
11	Egiertowo		5	budynek mieszkalny
12	Egiertowo		27	szkoła
13	Egiertowo		43	budynek mieszkalny
14	Egiertowo		44	budynek gospodarczy
15	Egiertowo			cmntarz d.ewangelicki, dz. 115
16	Goręczyno	Kasztelańska	42	budynek mieszkalny

17	Goręczyno	Kasztelańska	52	budynek mieszkalny
18	Goręczyno	Kasztelańska	54	budynek mieszkalny
19	Goręczyno	Kasztelańska	58	brama kościelna
20	Goręczyno	Kasztelańska	58	kościół parafialny p.w.Trójcy Św.i Wszystkich Świętych,dz. 3 (nr rej. 514 z dn. 20.02.1971)
21	Goręczyno	Kasztelańska	59	budynek mieszkalny
22	Goręczyno	Kasztelańska	60	budynek gospodarczy przy plebanii, murowany, dz. 4
23	Goręczyno	Kasztelańska	60	budynek gospodarczy przy plebanii, drew. , dz. 4
24	Goręczyno	Kasztelańska	60	plebania, dz. 4
25	Goręczyno	Kasztelańska	66	szkoła
26	Goręczyno	Kasztelańska	68	budynek gospodarczy
27	Goręczyno	Kasztelańska	62 (d.64)	budynek mieszkalny,dz.5/2
28	Goręczyno	Kasztelańska		kapliczka przydrożna
29	Goręczyno	Kasztelańska/Topolowa		cmentarz przykościelny, katolicki, dz. 3, dz. 2
30	Goręczyno	Topolowa		cmentarz parafialny, katolicki, dz.1
31	Hopowo	Długa	1	leśniczówka
32	Hopowo	Długa	1	budynek gospodarczy
33	Hopowo	Długa	1	budynek gospodarczy
34	Hopowo	Kościelna	3	budynek mieszkalny
35	Hopowo	Kościelna	5	plebania, dz. 253
36	Hopowo	Kościelna	5	budynek gospodarczy plebanii, dz. 204
37	Hopowo	Kościelna	9	kościół ewangelicki , obecnie rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny wraz z działką 205 (nr rej. 1877 z dn. 10.05.2011)
38	Hopowo	Kościerska	1	budynek mieszkalny
39	Hopowo	Św.Floriana	1	szkoła
40	Hopowo	Św.Floriana	1	budynek gospodarczy
41	Hopowo	Św.Floriana	5	budynek mieszkalny, dz. 210/3 (nr rej. 1525 z dn. 01.03.1995)
42	Hopowo	Św.Floriana	8	budynek mieszkalny
43	Hopowo	Św.Floriana	19	budynek mieszkalny
44	Hopowo	Św.Floriana	22	budynek mieszkalny
45	Hopowo	Św.Floriana	23	budynek mieszkalny

46	Hopowo	Św.Floriana		dawna kuźnia, dz. 194/3 (nr rej. 1525 z dn. 01.03.1995)
47	Hopowo			krzyż
48	Hopowo			cmentarz d.ewangelicki, dz. 211/2
49	Hopowo			cmentarz parafialny, katolicki, dz. 48/1
50	Kamela		4	szkoła
51	Kamela		6	budynek mieszkalny
52	Kamela		7	budynek mieszkalny
53	Kamela		9	budynek mieszkalny
54	Kamela		12	budynek mieszkalny
55	Kamela		16	obora
56	Kamela		19	budynek mieszkalny
57	Kamela			cmentarz d. ewangelicki, dz. 150
58	Kaplica		6	budynek mieszkalny
59	Kaplica		11	budynek gospodarczy
60	Kaplica		11	budynek mieszkalny
61	Kaplica			cmentarz d.ewangelicki, dz. 136
62	Ostrzyce	Droga Kaszubska	9	budynek mieszkalny, d. szkoła, dz.137/5
63	Ostrzyce	Droga Kaszubska	17	budynek mieszkalny, dz.135/1
64	Ostrzyce	Droga Kaszubska	17	budynek gospodarczy, dz. 134/5
65	Ostrzyce	Droga Kaszubska	23a	budynek mieszkalny
66	Ostrzyce	Droga Kaszubska	25b	budynek mieszkalny
67	Ostrzyce	Piaskowa	1	budynek gospodarczy
68	Piotrowo		1	budynek mieszkalny, d. szkoła, dz. 31
69	Piotrowo		1	budynek gospodarczy
70	Piotrowo		2	budynek mieszkalny
71	Piotrowo		4	budynek mieszkalny, dz. 66/3
72	Piotrowo		5	budynek mieszkalny
73	Piotrowo		12	budynek gospodarczy
74	Piotrowo			cmentarz d.ewangelicki, dz. 18
75	Połączyno		8	stodoła
76	Połączyno		17	budynek mieszkalny
77	Połączyno		24	budynek mieszkalny

78	Połączyno		29	kościół filialny p.w. Św. Andrzeja Boboli wraz z terenem przykościelnym położonym na działce o nr ewidencyjnym 185 oraz kamiennym murem zachowanym wzdłuż granicy pd. działki; dz. 185 (nr rej. 1779 z dn. 15.06.2009)
79	Połączyno			cmentarz d. ewangelicki, dz. 101
80	Ramleje	rozstaje dróg; wśród pól		krzyż
81	Ramleje		10	budynek gospodarczy
82	Ramleje		10	budynek mieszkalny
83	Ramleje		57	budynek mieszkalny
84	Ramleje			kapliczka przydrożna
85	Rąty		4	budynek mieszkalny
86	Rąty		5	budynek mieszkalny
87	Rąty		6	kuźnia
88	Rąty		36	budynek mieszkalny
89	Rąty			cmentarz d. ewangelicki, dz. 85, dz. 86
90	Rybaki		18	szkoła, ob. Środowiskowy Dom Samopomocy Społecznej
91	Rybaki			cmentarz d. ewangelicki, dz. 109/1
92	Sławki		2	dworzec PKP, dz. 475
93	Sławki		5	budynek mieszkalny
94	Somonino	Ceramiczna	8	budynek administracyjno-mieszkalny w zespole dawnej cegielni
95	Somonino	Ceynowy	29	budynek mieszkalny
96	Somonino	Dworcowa	8	dworzec PKP, dz. 174/9
97	Somonino	Kasztelańska	4	budynek gospodarczy
98	Somonino	Kasztelańska	4	budynek gospodarczy
99	Somonino	os. Pod Lasem	21	budynek mieszkalny
100	Somonino	Witosławy		cmentarz d. ewangelicki, dz. 427, dz. 428
101	Somonino			wiadukt drogowy nad nieistniejącym odcinkiem linii kolejowej Kościerzyna – Sikorzyno – Kartuzy dz. 62
102	Starkowa Huta		13	szkoła
103	Starkowa Huta		15	budynek mieszkalny
104	Starkowa Huta		16	budynek mieszkalny
105	Starkowa Huta		17	budynek gospodarczy

106	Starkowa Huta		17	budynek mieszkalny
107	Starkowa Huta			cmentarz d.ewangelicki, dz. 92
108	Starkowa Huta			ogrodzenie cmentarza
109	Wyczechowo		29	zespół dworsko-parkowy z folwarkiem w granicach załącznika do decyzji (nr rej. 1257 z dn. 24.09.1988)
109	Wyczechowo		29	dwór - w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem (dwór;zabudowania gospodarcze: magazyn pasz i chlewnia;park),cz. dz.44/5, 3044/4, 42/2,43/3,43/2,44/4
110	Wyczechowo		29	park podworski krajobrazowy - w zespole dworsko-parkowym, cz. dz. 44/5, 3044/4
111	Wyczechowo		40	budynek administracyjny majątku
112	Wyczechowo			magazyn pasz- w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem,dz.44/5
113	Wyczechowo			d. chlewnia - w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem,dz.44/5
114	Wyczechowo			stodoła,dz.44/5

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

L.P.	Miejscowość	Nr stan.	Rodzaj stanowiska	Chronologia	nr ob. AZP/ nr st.
1	BORCZ	1	ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	13-40/48
2	BORCZ	2	CMENTARZYSKO KURHANOWE Z KRĘGAMI KAMIENNYMI	OKRES WPLÝWÓW RZYMSKICH	13-40/51
3	BORCZ	3	OSADA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	13-40/49
4	BORCZ	4	ŚLAD OSADNICTWA	MŁODSZY OKRES PRZEDRZYMSKI /OKRES WPLÝWÓW RZYMSKICH	13-40/50
5	BORCZ	5	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	13-40/47; 13-40/52
6	BORCZ	6	OSADA	OKRES NOWOŻYTNY	13-40/30
7	BORCZ	7	OSADA	OKRES NOWOŻYTNY	13-40/31
8	BORCZ	8	OSADA	OKRES NOWOŻYTNY	13-40/32
9	BORCZ	9	OSADA	OKRES NOWOŻYTNY	13-40/33
10	BORCZ	10	SKARB?	HALLSTATT D	13-40/46

11	BORCZ	11	GRODZISKO	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	13-41/1
12	BORCZ	12	ZNALEZISKO LUŻNE	NEOLIT	13-41/22
13	BORCZ	13	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	14-40/66
14	BORCZ	14	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	14-40/67
15	BORCZ	15	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE/NOWOŻYTNOŚĆ	14-40/68
16	BORCZ	16	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA	14-40/69
17	BORCZ	17	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	14-40/70
18	BORCZ	18	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/71
19	BORCZ	19	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA	14-40/72
20	BORCZ	20	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/73
21	BORCZ	21	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	14-40/74
22	BORCZ	22	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA	13-41/18
23	BORCZ	23	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	13-41/19
24	BORCZ	24	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	13-41/20
25	BORCZ	25	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	13-41/21
26	BORCZ	26	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	13-41/66
27	BORCZ	27	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA NIEOKREŚLONA	13-41/67
28	BORCZ	28	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	13-41/9
29	BORCZ	29	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZNE	13-41/10
30	BORCZ	30	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	13-42/11
31	BORCZ	31	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA; NOWOŻYTNOŚĆ	13-41/12
32	BORCZ	32	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	13-41/13
33	BORCZ	33	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	13-41/14
34	BORCZ	34	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA	13-41/15
35	BORCZ	35	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	13-45/16
36	BORCZ	36	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	13-41/17
37	CHYŁOWA HUTA	1	CMENTARZYSKO KURHANOWE	EPOKA NIEOKREŚLONA	
38	CHYŁOWA HUTA	2	HUTA SZKŁA	NOWOŻYTNOŚĆ	
39	EGIERTOWO	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-40/8
40	EGIERTOWO	2	OSADA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; NOWOŻYTNOŚĆ	14-40/9
41	EGIERTOWO	3	CMENTARZYSKO	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-40/10
42	EGIERTOWO	4	CMENTARZYSKO KURHANOWE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-40/11
43	EGIERTOWO	5	CMENTARZYSKO	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH	14-40/12
44	EGIERTOWO	6	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	14-40/13
45	EGIERTOWO	7	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA	14-39/39
46	EGIERTOWO	8	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/38
47	EGIERTOWO	9	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA	14-40/14
48	EGIERTOWO	10	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/15
49	EGIERTOWO	11	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/16
50	EGIERTOWO	12	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/17

51	EGIERTOWO	13	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/18
52	EGIERTOWO	14	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	14-40/19
53	EGIERTOWO	15	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/20
54	EGIERTOWO	16	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; OKRES NOWOŻYTNY	14-40/21
55	EGIERTOWO	17	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	14-40/22
56	EGIERTOWO	18	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	14-40/23
57	EGIERTOWO	19	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/24
58	EGIERTOWO	20	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/25
59	EGIERTOWO	21	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/26
60	EGIERTOWO	22	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/27
61	EGIERTOWO	23	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; EPOKA KAMIENIA	14-40/28
62	GORECZYNO	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	13- 39/118;14- 39/18
63	GORECZYNO	2	GRODZISKO?	EPOKA NIEOKREŚLONA	13-39/119
64	GORECZYNO	3	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/19
65	GORECZYNO	4	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/20
66	GORECZYNO	5	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/120
67	GORECZYNO	6	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/121
68	GORECZYNO	7	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/122
69	GORECZYNO	8	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?;	EPOKA BRĄZU; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/123
70	GORECZYNO	9	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/124
71	GORECZYNO	10	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/125
72	GORECZYNO	11	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	13-39/126
73	GORECZYNO	12	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/127

74	GORECZYNO	13	PUNKT OSADNICZY	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	13-39/128
75	GORECZYNO	14	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/129
76	GORECZYNO	15	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	13-39/130
77	GORECZYNO	16	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/131
78	GORECZYNO	17	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/132
79	GORECZYNO	18	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/133
80	GORECZYNO	19	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/134
81	GORECZYNO	20	PUNKT OSADNICZY	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	13-39/135
82	GORECZYNO	21	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	EPOKA KAMIENIA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/136
83	GORECZYNO	22	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/137
84	GORECZYNO	23	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	13-39/138
85	GORECZYNO	24	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/139
86	GORECZYNO	25	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	13-39/140
87	GORECZYNO	26	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/141
88	GORECZYNO	27	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	13-39/142
89	GORECZYNO	28	PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY	13-39/143
90	GORECZYNO	29	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/144
91	GORECZYNO	30	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/145
92	GORECZYNO	31	PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY	13-39/146
93	GORECZYNO	32	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/147
94	GORECZYNO	33	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	13-39/148
95	GORECZYNO	34	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/149
96	GORECZYNO	35	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/150
97	GORECZYNO	36	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	13-39/151
98	HOPOWO	1	ZNALEZISKO LUŻNE	EPOKA KAMIENIA	14-40/52

99	HOPOWO	2	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/53
100	HOPOWO	3	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	14-40/54
101	HOPOWO	4	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/55
102	HOPOWO	5	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/56
103	HOPOWO	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/57
104	HOPOWO	7	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	14-40/58
105	HOPOWO	8	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/59
106	HOPOWO	9	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/60
107	HOPOWO	10	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/61
108	HOPOWO	11	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/62
109	HOPOWO	12	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	EPOKA KAMIENIA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/63
110	HOPOWO	13	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/64
111	HOPOWO	14	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/65
112	KAMELA	1	ZNALEZISKO LUŻNE	NEOLIT	14-40/75
113	KAMELA	2	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY;	14-40/76
114	KAMELA	3	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	14-40/77
115	KAMELA	4	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/78
116	KAMELA	5	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/79
117	KAMELA	6	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/80
118	KAMELA	7	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	14-40/81
119	KAMELA	8	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/82
120	KAMELA	9	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/83
121	KAMELA	10	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA	14-40/84
122	KAMELA	11	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	14-40/85
123	KAMELA	12	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/86
124	KAMELA	13	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA; OKRES NOWOŻYTNY	14-40/87
125	KAMELA	14	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/88
126	KAPLICA	1	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	

127	KAPLICA	2	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/40
128	KAPLICA	3	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/200
129	KAPLICA	4	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/201
130	KAPLICA	5	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	14-39/202
131	KAPLICA	6	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/203
132	KAPLICA	7	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/204
133	KAPLICA	8	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/205
134	KAPLICA	9	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/41
135	KAPLICA	10	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/42
136	KAPLICA	11	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT;	15-40/1
137	KAPLICA	12	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40/2
138	KAPLICA	13	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT; WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-40/3
139	KAPLICA	14	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT; PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	15-40/4
140	KAPLICA	15	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-40/5
141	KAPLICA	16	PUNKT OSADNICZY	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	15-40/6
142	OSTRZYCE	1	ZNALEZISKO LUŻNE	EPOKA KAMIENIA	14-39/1
143	OSTRZYCE	2	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/2
144	OSTRZYCE	3	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/3
145	OSTRZYCE	4	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	NEOLIT; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/4
146	OSTRZYCE	5	PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY	14-39/5
147	OSTRZYCE	6	PUNKT OSADNICZY	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/6
148	OSTRZYCE	7	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/7
149	OSTRZYCE	8	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE; PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/8
150	OSTRZYCE	9	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/9
151	OSTRZYCE	10	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/10
152	OSTRZYCE	11	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/11
153	OSTRZYCE	12	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; OKRES NOWOŻYTNY	14-39/12
154	OSTRZYCE	13	PUNKT OSADNICZY	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/13

155	OSTRZYCE	14	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/14
156	OSTRZYCE	15	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/15
157	OSTRZYCE	16	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/16
158	OSTRZYCE	17	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/17
159	OSTRZYCE	18	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/108
160	OSTRZYCE	19	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	13-39/109
161	OSTRZYCE	20	ŚLAD OSADNICTWA; CMENTARZYSKO?; OSADA	EPOKA KAMIENIA; WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/110
162	OSTRZYCE	21	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/111
163	OSTRZYCE	22	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	13-39/112
164	OSTRZYCE	23	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/113
165	OSTRZYCE	24	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	13-39/114
166	OSTRZYCE	25	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	EPOKA KAMIENIA; WCZESNA EPOKA ŻELAZA; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/115
167	OSTRZYCE	26	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/116
168	OSTRZYCE	27	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/117
169	OSTRZYCE	28	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	
170	PIOTROWO	1	GRODZISKO	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
171	PIOTROWO	2	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
172	PIOTROWO	3	CMENTARZYSKO KURHANOWE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
173	PIOTROWO	4	ŚLAD OSADNICZY	EPOKA KAMIENIA	
174	POŁĘCZYNO	1	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-40/125
175	POŁĘCZYNO	2	ŚLADY OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40/20
176	POŁĘCZYNO	3	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	14-40/43
177	POŁĘCZYNO	4	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA; PÓŻNE /ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	14-40/44
178	POŁĘCZYNO	5	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/45
179	POŁĘCZYNO	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/46

180	POŁĘCZYNO	7	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/47
181	POŁĘCZYNO	8	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/48
182	POŁĘCZYNO	9	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/49
183	POŁĘCZYNO	10	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/50
184	POŁĘCZYNO	11	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/51
185	POŁĘCZYNO	12	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	15-40/10
186	POŁĘCZYNO	13	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40/7
187	POŁĘCZYNO	14	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40/8
188	POŁĘCZYNO	15	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40/9
189	POŁĘCZYNO	16	PUNKT OSADNICZY	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-40/16
190	POŁĘCZYNO	17	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-40/12
191	POŁĘCZYNO	18	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40/13
192	POŁĘCZYNO	19	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40/14
193	POŁĘCZYNO	20	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40/15
194	POŁĘCZYNO	21	PUNKT OSADNICZY	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-40/16
195	POŁĘCZYNO	22	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40/17
196	POŁĘCZYNO	23	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-40/18
197	POŁĘCZYNO	24	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40/19
198	POŁĘCZYNO	25	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40/30
199	POŁĘCZYNO	26	PUNKT OSADNICZY	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-40/21
200	POŁĘCZYNO	27	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40/22
201	POŁĘCZYNO	28	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40/23
202	POŁĘCZYNO	29	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-40/24
203	POŁĘCZYNO	30	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40/25
204	POŁĘCZYNO	31	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40/26
205	POŁĘCZYNO	32	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-40/27
206	POŁĘCZYNO	33	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40/28
207	POŁĘCZYNO	34	PUNKT OSADNICZY	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-40/29
208	RAMLEJE	1	CMENTARZYSKO; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	13-39/97
209	RAMLEJE	2	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/98
210	RAMLEJE	3	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/99
211	RAMLEJE	4	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/100
212	RAMLEJE	5	PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY	13-39/101
213	RAMLEJE	6	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/102
214	RAMLEJE	7	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/103
215	RAMLEJE	8	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	13-39/104

216	RAMLEJE	9	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/105
217	RAMLEJE	10	PUNKT OSADNICZY	ŚREDNIOWIECZE; EPOKA BRĄZU?	13-39/106
218	RAMLEJE	11	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	13-39/107
219	RĄTY	1	CMENTARZYSKO PŁASKIE; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; EPOKA KAMIENIA	14-39/40
220	RĄTY	2	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/41
221	RĄTY	3	CMENTARZYSKO KURHANOWE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/42
222	RĄTY	4	ŚLAD OSADNICTWA; CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE;WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-39/43
223	RĄTY	5	CMENTARZYSKO	OKRES WPLYWÓW RZYMSKICH	14-39/44
224	RĄTY	6	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES WPLYWÓW RZYMSKICH	14-39/45
225	RĄTY	7	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/46
226	RĄTY	8	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/47
227	RĄTY	9	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	14-39/48
228	RĄTY	10	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/49
229	RĄTY	11	PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/50
230	RĄTY	12	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/51
231	RĄTY	13	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	EPOKA KAMIENIA; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/52
232	RĄTY	14	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/53
233	RĄTY	15	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/54
234	RĄTY	16	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/55
235	RĄTY	17	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/56
236	RĄTY	18	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/57
237	RĄTY	19	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/58
238	RĄTY	20	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/59
239	RĄTY	21	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/60
240	RĄTY	22	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/61
241	RĄTY	23	OSADA?	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/62
242	RĄTY	24	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/63
243	RĄTY	25	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/64
244	RĄTY	26	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/65

245	RĄTY	27	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/66
246	RĄTY	28	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/67
247	RĄTY	29	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/68
248	RĄTY	30	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/69
249	RĄTY	31	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/70
250	RĄTY	32	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/71
251	RĄTY	33	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/72
252	RĄTY	34	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/73
253	RĄTY	35	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/74
254	RĄTY	36	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/75
255	RĄTY	37	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/76
256	RĄTY	38	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/77
257	RĄTY	39	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/78
258	RYBAKI	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-39/154
259	RYBAKI	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-39/155
260	RYBAKI	3	GRODZISKO?	EPOKA NIEOKREŚLONA	14-39/156
261	RYBAKI	4	GRODZISKO WYŻYNNE	EPOKA NIEOKREŚLONA	14-39/157
262	RYBAKI	5	SKARB	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/158
263	RYBAKI	6	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/159
264	RYBAKI	7	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/160
265	RYBAKI	8	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	14-39/161
266	RYBAKI	9	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/162
267	RYBAKI	10	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/163
268	RYBAKI	11	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; OKRES NOWOŻYTNY	14-39/164
269	RYBAKI	12	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/165

270	RYBAKI	13	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/166
271	RYBAKI	14	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/167
272	RYBAKI	15	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/168
273	RYBAKI	16	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/169
274	RYBAKI	17	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/170
275	RYBAKI	18	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/171
276	RYBAKI	19	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/172
277	RYBAKI	20	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/173
278	RYBAKI	21	PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY	14-39/174
279	RYBAKI	22	CMENTARZYSKO?	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-39/175
280	RYBAKI	23	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/176
281	RYBAKI	24	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/177
282	RYBAKI	25	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/178
283	RYBAKI	26	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/179
284	RYBAKI	27	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/180
285	RYBAKI	28	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/181
286	RYBAKI	29	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/182
287	RYBAKI	30	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	
288	SŁAWKI	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	13-39/152
289	SŁAWKI	2	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/21
290	SŁAWKI	3	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	14-39/22
291	SŁAWKI	4	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/23
292	SŁAWKI	5	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	NEOLIT; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/24
293	SŁAWKI	6	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/25

294	SŁAWKI	7	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/26
295	SŁAWKI	8	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/27
296	SŁAWKI	9	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/28
297	SŁAWKI	10	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/29
298	SŁAWKI	11	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH?; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/30
299	SŁAWKI	12	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/31
300	SŁAWKI	13	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/32
301	SŁAWKI	14	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/33
302	SŁAWKI	15	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/34
303	SŁAWKI	16	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/35
304	SŁAWKI	17	PUNKT OSADNICZY	ŚREDNIOWIECZE	14-39/36
305	SŁAWKI	18	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/37
306	SŁAWKI	19	OSADA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/206
307	SŁAWKI	20	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/1
308	SŁAWKI	21	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-40/2
309	SŁAWKI	22	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/3
310	SŁAWKI	23	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	EPOKA KAMIENIA; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/4
311	SŁAWKI	24	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY; NEOLIT?	14-40/5
312	SŁAWKI	25	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/6
313	SŁAWKI	26	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	14-40/7
314	SŁAWKI	27	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	13-39/153
315	SŁAWKI	28	PUNKT OSADNICZY; OSADA?	ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/154
316	SŁAWKI	29	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	13-39/155
317	SOMONINO	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT C?	13-40/40
318	SOMONINO	2	CMENTARZYSKO	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	13-40/41
319	SOMONINO	3	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	13-40/42
320	SOMONINO	4	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	13-40/43
321	SOMONINO	5	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	13-40/35

322	STARKOWA HUTA	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-40/29
323	STARKOWA HUTA	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; OSADA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/183
324	STARKOWA HUTA	3	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	14-39/184
325	STARKOWA HUTA	4	CMENTARZYSKO	OKRES WPLÝWÓW RZYMSKICH	14-40/30
326	STARKOWA HUTA	5	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-39/185
327	STARKOWA HUTA	6	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/186
328	STARKOWA HUTA	7	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/187
329	STARKOWA HUTA	8	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-39/188
330	STARKOWA HUTA	9	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/189
331	STARKOWA HUTA	10	OSADA?	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/190
332	STARKOWA HUTA	11	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/191
333	STARKOWA HUTA	12	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/192
334	STARKOWA HUTA	13	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/193
335	STARKOWA HUTA	14	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/194
336	STARKOWA HUTA	15	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/195
337	STARKOWA HUTA	16	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	14-39/196
338	STARKOWA HUTA	17	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/197
339	STARKOWA HUTA	18	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/198
340	STARKOWA HUTA	19	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-39/199
341	STARKOWA HUTA	20	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	
342	STARKOWA HUTA	21	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	14-40/31
343	STARKOWA HUTA	22	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	14-40/32
344	STARKOWA HUTA	23	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	14-40/33
345	STARKOWA HUTA	24	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/34
346	STARKOWA HUTA	25	ŚLAD OSADNICTWA;	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY;	14-40/35
347	STARKOWA HUTA	26	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	14-40/36

348	STARKOWA HUTA	27	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/37
349	STARKOWA HUTA	28	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40/38
350	STARKOWA HUTA	29	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA; OKRES NOWOŻYTNY	14-40/39
351	SZPON	5	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40/63
352	WYCZECHOWO	1	CMENTARZYSKO KURHANOWE	IV-V OKRES EPOKI BRĄZU	13-40/53
353	WYCZECHOWO	2	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	13-40/56
354	WYCZECHOWO	3	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA; OSADA	NEOLIT; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	13-40/10
355	WYCZECHOWO	4	OSADA; PUNKT OSADNICZY	NEOLIT WCZESNA EPOKA ŻELAZA; ŚREDNIOWIECZE	13-40/54
356	WYCZECHOWO	5	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT (?)	13-40/55
357	WYCZECHOWO	6	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D	13-40/57
358	WYCZECHOWO	7	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	NEOLIT; WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	13-40/11
359	WYCZECHOWO	8	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	13-40/34
360	WYCZECHOWO	11	CMENTARZYSKO KURHANOWE	EPOKA NIEOKREŚLONA	
361	WYCZECHOWO	12	OSADA	NEOLIT	
362	WYCZECHOWO	13	CMENTARZYSKO	MŁODSZY OKRES PRZEDRZYMSKI A2-A2, OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH	13-40/58

Uzasadnienie

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840 z późn. zm.) Wójt Gminy sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Program, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, przyjmowany jest przez Radę Gminy w drodze uchwały.

Załączony do niniejszej uchwały „Program opieki nad zabytkami Gminy Somonino na lata 2024-2027” spełnia wymogi ustawowe i ma na celu przyczynić się do wyeksponowania poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego gminy, a także do zahamowania procesów degradacji i doprowadzenia do poprawy stanu zachowania zabytków na terenie gminy, jak również do podejmowania działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.

Zgodnie z wymogami ustawy Program został zaopiniowany pozytywnie przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku pismem znak: RD.5120.1.2024.MG(2) z dnia 31.05.2024 r.

W związku z powyższym, podjęcie uchwały w sprawie przyjęcia przedmiotowego programu, jest w pełni uzasadnione.